

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ –
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

«Στρατιωτική Κοινωνιολογία: Η Περιπτωσιολογική Μελέτη των ΗΠΑ»

ΤΟΥ

Κωνσταντίνου Φώτη

Επιβλέπων Καθηγητής: Κυριάκος Μικέλης

Δεκέμβριος 2021

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Ημερομηνία: 06/12/2021

Ο Δηλών

Κωνσταντίνος Φώτης

Αφιερώνεται στην Σταυρούλα την
Ελευθερία Λουΐζα και την Σόφη.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία στοχεύει στο να αποτελέσει μία προσπάθεια διεξοδικής διερεύνησης του ρόλου που διαδραματίζει η επικοινωνία, αλλά και οι ανθρώπινες σχέσεις στην εύρυθμη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών μονάδων. Όπως ακριβώς συμβαίνει και στο σύνολο της κοινωνίας, έτσι ακριβώς και σε ένα πιο κλειστό κοινωνικό υποσύστημα όπως είναι το περιβάλλον των Ενόπλων Δυνάμεων, ο ανθρώπινος παράγοντας είναι καθοριστικής σημασίας για τη σωστή διοίκηση και τη βελτιστοποίηση της αποδοτικότητάς τους, καθώς οι σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους οι στρατιώτες, αλλά και οι σχέσεις με τους ανωτέρους τους είναι δυνατόν να επιδράσουν θετικά ή αρνητικά την συνεκτικότητα και την αποτελεσματικότητά των Ενόπλων Δυνάμεων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων είναι δυνατόν να ανιχνευτούν και μικρότερες κοινωνικές ομάδες οι οποίες παρά τα κοινά στοιχεία που εμφανίζουν έχουν και αρκετά διαφορετικά χαρακτηριστικά. Μεταξύ αυτών των κοινωνικών ομάδων θα μπορούσαν επι παραδείγματι να αναφερθούν οι μόνιμοι στρατιωτικοί οι οποίοι έχουν διαφορετική νοοτροπία σε σχέση με τους εφέδρους, αλλά και η διαφορετική νοοτροπία ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες οι οποίες στα πλαίσια της ισότητας έχουν τη δυνατότητα πλέον να υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις ως μόνιμα στελέχη.

Στα πλαίσια της εργασίας επιδιώκεται να αναδειχθούν όλα αυτά τα ζητήματα μέσα από την μελέτη της περίπτωσης των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής οι οποίες έπειτα από συστηματικές προσπάθειες κατάφεραν να εκσυγχρονιστούν σε μεγάλο βαθμό, έχοντας ως κατευθυντήριο άξονα την αναγκαιότητα καταπολέμησης κάθε μορφής διακρίσεων στο εσωτερικό τους, της καλλιέργειας νέων δεξιοτήτων στο προσωπικό τους και της διασφάλισης της ισότητας προκειμένου να μπορέσουν να λειτουργήσουν απρόσκοπτα και μεθοδικά.

«Λέξεις – Κλειδιά»: Ένοπλες Δυνάμεις, στρατός, επικοινωνία, ισότητα, διακρίσεις, συνεκτικότητα, ανθρώπινος παράγοντας

Abstract

This paper aims to be an attempt to thoroughly investigate the role played by communication and human relations in the proper functioning and effectiveness of military units. Just as it happens in society, so in a more closed social sub-system such as the environment of the "Armed Forces", the human factor is crucial for the proper command and optimization of their efficiency, as the relations developed between them by the soldiers, but also the relations with their superiors can have a positive or negative impact on the cohesion and effectiveness of the Armed Forces.

Of particular interest is the fact that within the Armed Forces it is possible to detect smaller groups which, despite their common elements, also exhibit quite different characteristics. These two groups could include the permanent military who have a completely different mentality compared to the reservists, but also the different mentality between men and women who, within the framework of equality, are now able to serve in the army.

In the context of this work, I seek to highlight all these issues through the study of the case of the US Armed Forces, which after systematic efforts managed to be modernized to a large extent, having as a guiding principle the need to combat any form of discrimination within them, to cultivate new skills in its personnel and to ensure equality in order to be able to operate smoothly and methodically.

«Key – words»: Armed Forces, army, communication, equality, discrimination, coherence, human factor

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	5
Abstract	6
Εισαγωγή.....	9
Κεφάλαιο 1 ^ο	15
Η «Στρατιωτική Κοινωνιολογία»	15
1.1 Κοινωνιολογία και Ένοπλες Δυνάμεις.....	15
1.2 Η σχέση αλληλεπίδρασης μόνιμων και εφέδρων	23
1.3 Η διείσδυση των γυναικών στις Ένοπλες Δυνάμεις.....	28
Κεφάλαιο 2 ^ο : Η αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων	32
2.1 Η συνεκτικότητα στις Ένοπλες Δυνάμεις.....	32
2.2 Η επικοινωνία ως παράγοντας αποτελεσματικότητας.....	35
2.2.1 Η συλλογική έκφραση.....	37
2.2.2 Η συντονισμένη κίνηση	38
2.2.3 Οι σαφείς κατευθυντήριες εντολές.....	39
Κεφάλαιο 3 ^ο : Η επαγγελματικοποίηση των Ένοπλων Δυνάμεων και η έννοια της «ηγεσίας».....	41
3.1 Η επαγγελματικοποίηση των Ένοπλων Δυνάμεων.....	41
3.2 Ο ρόλος της ηγεσίας στις Ένοπλες Δυνάμεις	46
Κεφάλαιο 4 ^ο : Μελέτη Περίπτωσης των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.....	51
4.1 Σκοπός της έρευνας	51
4.2 Μέθοδος έρευνας.....	52
4.3 Γενικά χαρακτηριστικά των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.....	53
4.4 Η ισότητα των δύο φύλων στις Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.....	58
4.5 Η στρατιωτικοποίηση της εκπαίδευσης.....	64
4.6 Ένοπλες Δυνάμεις και διαπολιτισμικότητα	66
Κεφάλαιο 5 ^ο : Συμπεράσματα	72
Βιβλιογραφία.....	77
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	77
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	77
Ξενόγλωσση Αρθρογραφία	78
Θεσμικά Κείμενα και Μελέτες.....	81

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

Εισαγωγή

Είναι γεγονός πως οι πρώτες μελέτες οι οποίες έγιναν υπό το πρίσμα της επιστήμης της κοινωνιολογίας και αφορούσαν τις Ένοπλες Δυνάμεις εμφανίστηκαν κατά τα παραγμένα χρόνια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Εκείνη ακριβώς τη χρονική περίοδο, ο κλάδος της Κοινωνιολογίας είχε γνωρίσει ήδη μεγάλη ανάπτυξη, στις χώρες της Δύσης, οι οποίες ήταν και περισσότερο αναπτυγμένες, και κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως περισσότερες από διακόσιες έρευνες πραγματοποιήθηκαν την περίοδο εκείνη, διερευνώντας ζητήματα που σχετίζονταν άμεσα με τη στρατιωτική κοινωνιολογία και αποσκοπούσαν στην αξιοποίηση των δεδομένων τα οποία θα συλλέγονταν για καθαρά στρατιωτικούς λόγους. Μέσα λοιπόν από αυτήν στην εντατική έρευνα προήλθαν δύο βασικοί κλάδοι της στρατιωτικής κοινωνιολογίας εκ των οποίων ο πρώτος αφορά τη μελέτη των σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στην πολιτική εξουσία υπό την ευρύτερη της έννοια και τις Ένοπλες Δυνάμεις ενώ ο δεύτερος αφορά στη μελέτη αποκλειστικά των Ενόπλων Δυνάμεων αυτών καθ' εαυτών ως κοινωνικό σύστημα (Καφφές, 2005 : 9-11).

Ο Samuel Huntington και ο Morris Janowitz, οι οποίοι αμφότεροι κατάγονταν από την περιοχή των Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής υπήρξαν σημαντικοί επιστήμονες του τομέα της Κοινωνιολογίας και αποτέλεσαν τους βασικότερους εκπροσώπους των δύο προαναφερθέντων κλάδων της στρατιωτικής κοινωνιολογίας. Ο Samuel Huntington προχώρησε στην έκδοση ενός βιβλίου το 1959, το οποίο έφερε τον τίτλο "Ο στρατιώτης και το Κράτος". Στα πλαίσια αυτού του πονήματός του, ο ίδιος επιχείρησε να θέσει όλες τις βασικές παραμέτρους οι οποίες οφείλουν να λαμβάνονται υπόψη για την καλύτερη κατανόηση των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ πολιτικής ηγεσίας / πολιτικής εξουσίας και στρατού. Η σημασία του έργου του είναι τεράστια, αν λάβει κανείς υπόψη ότι πολλές από τις αρχές τις οποίες διατύπωσε ο Huntington εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα. Μάλιστα, ο ίδιος στα πλαίσια του έργου του επιχειρεί να αναδείξει τις διαφορές που υφίστανται στην ηγεσία, την οργάνωση και τον τρόπο δράσης των Ενόπλων Δυνάμεων σε χώρες όπου αυτές έχουν έναν

κυρίαρχο κοινωνικό ρόλο και σχετική αυτονομία, όπως είναι για παράδειγμα η περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στις οποίες οι ένοπλες δυνάμεις δρουν αυτόνομα υπό την εποπτεία / έλεγχο της πολιτικής ηγεσίας και σε χώρες στις οποίες οι ένοπλες δυνάμεις δεν καταφέρνουν να λειτουργούν με μία σχετική αυτονομία. Στην τελευταία αυτή περίπτωση οι Ένοπλες Δυνάμεις είτε αρκούνται στο να αναλαμβάνουν ρόλους όπως η διαφύλαξη των συνόρων αλλά και η προστασία του πολιτεύματος από προσπάθειες επιβολής οποιασδήποτε μορφής καθεστώτος, είτε προχωρούν οι ίδιες σε πραξικοπήματα με στόχο την ανατροπή των υπαρχόντων καθεστώτων και την εγκαθίδρυση στρατιωτικών δικτατοριών. Τέτοιες περιπτώσεις μπορεί κανείς να συναντήσει σε αρκετές χώρες της Λατινικής Αμερικής, αλλά και της Μέσης Ανατολής (Huntington, 1957: 80 – 98; Janowitz, 1960: 322 – 346; Καφφές, 2005 : 47).

Ένας έτερος κοινωνιολόγος, ο C. Wright Mills (1959), επισήμανε τη σημασία που έχει ο κλάδος της κοινωνιολογίας στα πλαίσια των δυνατοτήτων που δίνει στον άνθρωπο να μπορεί να βρίσκεται σε εγρήγορση και να κρίνει με ακρίβεια και αντικειμενικότητα τα ίδια τα γεγονότα τα οποία συμβαίνουν γύρω του. Αυτή ακριβώς η άποψη μπορεί να βρει εφαρμογή στον τομέα της Στρατιωτικής Κοινωνιολογίας, καθόσον μέσα από την εκτίμηση όλων των υπαρκτών παραγόντων μπορεί κανείς να οδηγηθεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το ρολό, αλλά και τη δράση των Ενόπλων Δυνάμεων ανάλογα με την περίπτωση.

Είναι σαφές πως εκτός από αυτήν την υποδιαίρεση του κλάδου της Στρατιωτικής κοινωνιολογίας που επιχειρήθηκε από τους Huntington - Janowitz, με το πέρασμα των ετών, οι επιστήμονες σταδιακά, ενασχολήθηκαν και με άλλες πτυχές του συγκεκριμένου ζητήματος ακολουθώντας, όπως άλλωστε συνέβη και με όλους τους υπόλοιπους επιστημονικούς κλάδους τις ραγδαίες εξελίξεις σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, οι οποίες επηρέασαν όπως ήταν αναμενόμενο τις γενικότερες, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Στις μέρες μας, έπειτα από μία μακρά χρονική περίοδο 75 σχεδόν ετών από τη στιγμή που έκανε την εμφάνισή της, η Στρατιωτική Κοινωνιολογία αποτελεί πλέον αντικείμενο διδασκαλίας σε αρκετά Πανεπιστήμια του κόσμου και κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, όπου θεωρείται μάλιστα από πολλούς ως ένας αυτόνομος ειδικός κλάδος της

κοινωνιολογίας. Η μορφή που έχουν οι ένοπλες δυνάμεις σε κάθε χώρα, αλλά και ο τρόπος μέσα από τον οποίο οργανώνονται και λειτουργούν ως ένα είδος ανεξάρτητου κοινωνικού συστήματος το οποίο είναι ενταγμένο στα πλαίσια της ευρύτερης κοινωνίας και το οποίο αλληλοεπιδρά με αυτή, είναι κατά γενική ομολογία ένα σημαντικό ζήτημα το οποίο χρήζει βαθύτερης διερεύνησης (Καφφές, 2005 : 14 – 16).

Στα πλαίσια λοιπόν της έρευνας των κοινωνιολόγων που ασχολούνται με το συγκεκριμένο τομέα, επιχειρείται να αναδειχτούν ζητήματα, όπως μπορεί να είναι, ο τρόπος και η διαδικασία στρατολόγησης στο εσωτερικό των ομάδων, η διασφάλιση της ισότητας των φύλων και η ίση εκπροσώπησή τους στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων, ο τρόπος οργάνωσης της στρατιωτικής ζωής, η διοικητική ιεραρχία, αλλά και ο ρόλος που αυτές αναλαμβάνουν εν καιρώ πολέμου και εν καιρώ ειρήνης.

Όπως γίνεται άμεσα αντιληπτό οι περισσότερες από τις έρευνες που έχουν διενεργηθεί τα τελευταία χρόνια πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα έχουν πραγματοποιηθεί κατά κύριο λόγο από ιδιωτικά ινστιτούτα ή από στρατιωτικές υπηρεσίες. Οι ομάδες αυτές των ερευνητών έχουν κατά κύριο λόγο διεπιστημονικά χαρακτηριστικά, αφού απαρτίζονται από ερευνητές οι οποίοι δεν προέρχονται αποκλειστικά και μόνο από τον τομέα της κοινωνιολογίας, αλλά και από επιστήμονες παρεμφερών κλάδων, όπως μπορεί να είναι οι ψυχολόγοι και οι ειδικοί στη διοίκηση των επιχειρήσεων κ.ά. Στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν αναμφίβολα έναν κυβερνητικό οργανισμό, ο οποίος είναι όμως αρκετά διευρυμένος με αποτέλεσμα τα θέματα που προκύπτουν γύρω από τη συγκρότηση και την οργάνωση του να ασκούν βαθιά επίδραση τόσο στην ίδια την πολιτική που υιοθετείται όσο και στην διαδικασία του τρόπου αξιοποίησης και ανάδειξης του ρόλου των Ενόπλων Δυνάμεων στην ευρύτερη κοινωνία. Ένα από τα ζητήματα τα οποία παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περίπτωση της μελέτης των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, είναι το ζήτημα της μετάβασης από την υποχρεωτική στην εθελοντική στρατιωτική θητεία. Αυτό ήταν μία σημαντική τροποποίηση ως προς τη λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων, η οποία πραγματοποιήθηκε μετά τη λήξη του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και η οποία είχε πολύ σημαντικές επιπτώσεις στο

κοινωνικό σύνολο γενικά, αλλά και την ίδια τη λειτουργία του στρατού εσωτερικά (Moskos, 1996 : 84 – 91).

Το ανωτέρω ζήτημα της μετάβασης από την υποχρεωτική στην εθελοντική στράτευση απασχολεί ακόμα και σήμερα τους ερευνητές αλλά και τις Ένοπλες Δυνάμεις, καθόσον σε ένα μεγάλο αριθμό κρατών αυτές λειτουργούν με υποχρεωτική στράτευση. Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης μελέτης είναι το πώς αυτού του είδους η αλλαγή, σε σχέση με τη δυνατότητα κάποιων να καταταγούν στο στρατό ή όχι, μπορεί να επηρεάσει την ίδια την αντιπροσωπευτικότητά του σε σχέση με την υπόλοιπη κοινωνία. Είναι σαφές πως οι Ένοπλες Δυνάμεις, όντας μία κοινωνική υποομάδα, θα πρέπει οπωσδήποτε στο εσωτερικό τους να εμφανίζουν στοιχεία τα οποία θα αντιπροσωπεύουν τις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες που ισχύουν εκτός αυτών. Έτσι, έχει ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον έχει η μελέτη των ατόμων τα οποία επιλέγουν να καταταγούν εθελοντικά στο στρατό, το μορφωτικό τους επίπεδο, το φύλο τους, οι αντιλήψεις τους κ.ο.κ. Επιπλέον, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό του προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων επιλέγει να παντρευτεί σε μικρότερη ηλικία από τον μέσο όρο της υπόλοιπης κοινωνίας γεγονός που έχει οδηγήσει και στη διεξαγωγή ερευνών σε σχέση με το πώς το επάγγελμα του στρατιωτικού μπορεί να επηρεάσει την οικογένειά του, είτε θετικά μέσω των συνθηκών κοινωνικής και υγειονομικής ασφάλειας που τους παρέχεται είτε αρνητικά εξαιτίας των συχνών μετακινήσεων που μπορεί να απαιτούνται λόγω μεταθέσεων ή λόγω της συμμετοχής των στρατιωτικών σε πολεμικές αποστολές ή επιχειρήσεις επι μακρών.

Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω στην παρούσα εργασία :

1. Αναζητείται ο ρόλος που διαδραματίζουν οι Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στην εξέλιξη της αμερικάνικης κοινωνίας και στην αντιμετώπισης των σύγχρονων κοινωνικών ζητημάτων που αυτή αντιμετωπίζει όπως για παράδειγμα η ισότητα των δυο φύλων και η πολυπολιτισμικότητα, υπό το πρίσμα της αυστηρής οργάνωσής που διαθέτουν και της σημασία που αυτές αποδίδουν στον ανθρώπινου παράγοντα για την αποτελεσματικότητά τους.

2. Εξετάζεται το αν και σε ποιο βαθμό δύναται ο τρόπος που οι ένοπλες δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αντιμετωπίζουν τα διάφορα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα να αποτελέσει οδηγό για τις υπόλοιπες Ένοπλες Δυνάμεις των δυτικών κοινωνιών που αντιμετωπίζουν παρεμφερή ζητήματα όπως για παράδειγμα οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο διακριτά μέρη: το πρώτο μέρος είναι καθαρά θεωρητικό, ενώ το δεύτερο είναι ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος εμπεριέχει τρία βασικά κεφάλαια μέσα από τα οποία επιχειρείται να διερευνηθεί ο τρόπος λειτουργίας και οργάνωσης των Ενόπλων Δυνάμεων υπό το πρίσμα της κοινωνιολογίας. Στο πρώτο κεφάλαιο, καταβάλλεται μία προσπάθεια να αναδειχθούν οι λόγοι για τους οποίους οι Ένοπλες Δυνάμεις ως ένα ξεχωριστό κοινωνικό υποσύστημα κατάφεραν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων ερευνητών, εστιάζοντας όχι μόνο στον τρόπο με τον οποίο αυτές λειτουργούν, αλλά και ως προς τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να επιδράσουν και να επηρεάσουν όλους τους τομείς της ευρύτερης κοινωνίας. Στα πλαίσια του συγκεκριμένου κεφαλαίου πραγματοποιείται μία εννοιολογική προσέγγιση αναφορικά με την έννοια των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύεται ο ρόλος τους και οι αξίες που αυτές πρεσβεύουν σε σχέση με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον, επιχειρείται να αναδειχθεί το κατά πόσο αντανakλώνται στο εσωτερικό τους οι γενικότερες κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στο εξωτερικό περιβάλλον (ευρύτερη κοινωνία). Προκειμένου να γίνει αυτό πιο κατανοητό, αναλύεται ο ρόλος των εφέδρων σε σχέση με το μόνιμο προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά και η θέση και ο ρόλος των γυναικών σε αυτές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, περιγράφεται ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει η επικοινωνία στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων. Στα πλαίσια αυτού του κεφαλαίου αναλύεται διεξοδικά το πώς η επαρκής ή μη επικοινωνία μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων την ώρα της μάχης, να προωθήσει ή όχι την ομαδικότητα και τη συνεργασία μεταξύ των ίδιων των στελεχών, αλλά και την σημασία που έχει αυτή στην όσο το δυνατόν καλύτερη εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται μία ανάλυση του ρόλου της ηγεσίας στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων. Μέσω του συγκεκριμένου κεφαλαίου γίνεται μια προσπάθεια ανάδειξης όλων των στοιχείων τα οποία θα πρέπει να διαθέτει ένας αξιωματικός, ο οποίος βρίσκεται υψηλά στην διοικητική ιεραρχία, ώστε να κερδίσει το σεβασμό και την εμπιστοσύνη του υφιστάμενου προσωπικού του, τόσο των αξιωματικών όσο και των στρατιωτών του ωθώντας τους να γίνονται διαρκώς καλύτεροι.

Στο τέταρτο κεφάλαιο που αποτελεί και το ερευνητικό μέρος της εργασίας, περιγράφεται αναλυτικά ο σκοπός, τα ερευνητικά ερωτήματα και η μεθοδολογία (μελέτη περίπτωσης) που ακολουθείται στο πλαίσιο της εργασίας. Γίνεται μία πλήρης παρουσίαση του τρόπου λειτουργίας και οργάνωσης των Ενόπλων Δυνάμεων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, θα μπορέσει να διαπιστωθεί το κατά πόσο τα ευρήματα που έχουν προκύψει σε θεωρητικό επίπεδο επιβεβαιώνονται στην πραγματικότητα, ενώ παράλληλα θα καταστεί εφικτή η καλύτερη κατανόηση κάποιων σημαντικών ζητημάτων που αναφέρθηκαν στο πρώτο μέρος της εργασίας.

Στο τελευταίο κεφάλαιο επιχειρείται, με βάση τα δεδομένα που έχουν προκύψει σε θεωρητικό επίπεδο από την ανάλυση των προηγούμενων κεφαλαίων, αλλά και με βάση την έρευνα πάνω στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των Ενόπλων Δυνάμεων στην Αμερική όπως αυτή αναλύεται στο προτελευταίο κεφάλαιο, να εξαχθούν κάποια συγκεκριμένα και ασφαλή συμπεράσματα αναφορικά με τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία τέθηκαν στην εισαγωγή. Επιπλέον, διατυπώνονται και κάποιες προτάσεις για τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις αναφορικά με μελλοντικές έρευνες που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν, καθώς είναι γεγονός πως στην Ελλάδα ο κλάδος της στρατιωτικής κοινωνιολογίας δεν έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό, ούτε βέβαια έχουν υπάρξει αρκετές έρευνες για το ρόλο, τη λειτουργία των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και του τρόπου που αυτές επηρεάζουν και σε ποιο βαθμό, το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο .

Κεφάλαιο 1^ο

Η «Στρατιωτική Κοινωνιολογία»

1.1 Κοινωνιολογία και Ένοπλες Δυνάμεις

Αυτό που πρέπει να καταστεί εξαρχής σαφές είναι ότι, όταν γίνεται αναφορά στον όρο Ένοπλες Δυνάμεις, αυτό που υπονοείται είναι το σύνολο όλων των ανθρώπων οι οποίοι έχουν υπό τον έλεγχό τους την χρήση των όπλων, αλλά και όλων εν γένει των πολιτών οι οποίοι μπορεί να κληθούν ανά πάσα στιγμή να υπηρετήσουν σε περιόδους έκτακτης επιστράτευσης, εξαιτίας κάποιου πολέμου συμπεριλαμβανομένων και των εφέδρων. Απώτερος σκοπός των Ενόπλων Δυνάμεων είναι η διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας στηριζόμενες κυρίως στην ποσότητα και την ποιότητα του προσωπικού και του υλικού που έχουν στη διάθεσή τους (Καφφές, 2005 : 155, Σμοκοβίτης, 1977 : 54).

Οι Ένοπλες Δυνάμεις σήμερα εξετάζονται ως ένα ευρύ κοινωνικό σύστημα το οποίο διατηρεί σχέσεις αλληλεπίδρασης με άλλα πολύ πιο μεγάλα κοινωνικά συστήματα ή υποσυστήματα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον κατά τα τελευταία χρόνια έχει η μελέτη από την πλευρά των επιστημόνων και των ερευνητών των προβλημάτων που ενδέχεται να ανακύψουν σε διάφορες καταστάσεις στο πλαίσιο των Ένοπλων Δυνάμεων, εξαιτίας ζητημάτων που άπτονται της δυνατότητας ευελιξίας και προσαρμογής των ανθρώπων στα πλαίσια του ρόλου και των καθηκόντων που πρέπει να επιτελέσουν ή ακόμα σε σχέση και με την αλλαγή νοοτροπίας και κουλτούρας όσων υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι σύγχρονοι ερευνητές να εστιάζουν το ενδιαφέρον τους και σε μία σειρά ζητημάτων τα οποία θα μπορούσαν συνοπτικά να αναλυθούν στους ακόλουθους έξι επιμέρους άξονες (Γάκης, 2015 : 7) :

- ❖ Η διερεύνηση του ρόλου που καλούνται να παίξουν οι Ένοπλες Δυνάμεις σε έκτακτες περιόδους, όπου υπάρχουν εσωτερικές ή εξωτερικές

αναταραχές, αλλά και ο τρόπος μέσα από τον οποίο μπορεί να πραγματοποιηθεί η παρέμβαση τους προς αποκατάσταση αυτών.

- ❖ Ποιες είναι οι βαθύτερες προεκτάσεις που προκύπτουν από τη δράση των Ένοπλων Δυνάμεων στον τομέα της πολιτικής, αλλά ακόμα και της οικονομίας μιας χώρας.

- ❖ Η μελέτη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζει το ανθρώπινο δυναμικό που υπηρετεί στις Ένοπλες Δυνάμεις.

- ❖ Η διαδικασία μέσα από την οποία ο ανθρώπινος παράγοντας μπορεί να επηρεάσει τη λειτουργία και την οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων.

- ❖ Τον ιδιαίτερο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσουν διάφορες μικρότερες κοινωνικά ομάδες οι οποίες δημιουργούνται στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά και το πώς η στενή σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ του ανθρώπινου δυναμικού που υπηρετεί σε αυτές είναι σε θέση να επηρεάσει την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητά του.

- ❖ Το πώς μπορεί να επηρεαστεί ο χαρακτήρας των ανθρώπων εξαιτίας της επικράτησης του φαινομένου της μαζικής ψυχολογίας που είναι απόρροια του γεγονότος της ομοιομορφίας που υφίσταται ως αποτέλεσμα της στρατιωτικής ενδυμασίας (Γάκης, 2015 : 7 – 8).

Αυτή η ιδιαίτερη προσπάθεια που καταβάλλουν οι επιστήμονες κοινωνιολόγοι προκειμένου να αναλύσουν και να μελετήσουν σε βάθος όλα τα θέματα τα οποία αφορούν τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης των Ενόπλων δυνάμεων, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να προξενεί εντύπωση, αφού πηγάζει από ένα πλήθος παραγόντων. Μεταξύ αυτών ως πιο σημαντικοί θα μπορούσαν να αναφερθούν:

- ❖ Η ιδιαίτερη θέση και ο σεβασμός που απολαμβάνουν οι ένοπλες δυνάμεις ως σώμα στο εσωτερικό της κοινωνίας, αλλά και η δυνατότητά τους να επιδρούν με έναν τρόπο συστηματικό και οργανωμένο με τον

κοινωνικό και ιδεολογικό προσανατολισμό μεγάλου μέρους της κοινωνίας, από τη στιγμή μάλιστα που σε πολλές περιπτώσεις ένα σημαντικό μέρος της ζωής των ανθρώπων όχι τόσο ποσοτικά (χρόνος) όσο ποιοτικά (εμπειρίες) είναι άμεσα συνδεδεμένο με αυτές, καθώς η στράτευση είναι υποχρεωτική και περιλαμβάνει ένα συγκεκριμένο χρονικό όριο θητείας.

❖ Το γεγονός πως κάθε χρόνο ένα σημαντικό ποσοστό του εθνικού προϋπολογισμού που καταρτίζει η κάθε χώρα δαπανάται για τη συντήρηση του στρατιωτικού εξοπλισμού και την προμήθεια νέου που είναι περισσότερο σύγχρονος: Έτσι, μέσα από αυτή τη διαδικασία θα μπορούσε εύλογα να θεωρηθεί πως οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν και ένα σημαντικό παράγοντα ο οποίος μπορεί να επηρεάσει την οικονομία μιας χώρας (Σμοκοβίτης, 1977 : 105 – 127).

❖ Δεδομένου του γεγονότος ότι οι ένοπλες δυνάμεις επιδεικνύουν ένα ιδιαίτερα έντονο ενδιαφέρον για τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στον τεχνολογικό τομέα, θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί πως αυτές αποτελούν κατά κάποιο τρόπο και έναν φορέα διαρκούς εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού που υπηρετεί σε αυτές ως προς την εξοικείωση του με τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα και εργαλεία, ενώ ταυτόχρονα μέσα από αυτή τη διαδικασία προωθούν και οι ίδιες την περαιτέρω ανάπτυξη της τεχνολογίας.

❖ Ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων μπορεί να καταστεί ιδιαίτερα σημαντικός ως προς την επίδραση που ασκεί στον ευρύτερο πληθυσμό, καθώς για μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες και ιδιαίτερα για αυτές με χαμηλό εισόδημα αποτελούν αναμφίβολα μια πρώτης τάξεως επαγγελματική προοπτική (Γάκης, 2015 : 8).

❖ Το γεγονός ότι στις μέρες μας, σε παγκόσμιο επίπεδο, παρατηρείται μία σημαντική ανακατάταξη στο Διεθνές Σύστημα και κατά συνέπεια στις διεθνείς σχέσεις των κρατών γεγονός που επιδρά αντίστοιχα στην επιρροή που έχει το κάθε κράτος πάνω στο άλλο με εργαλείο το στρατιωτικό τομέα. Αυτή η επίδραση συχνά δοκιμάζεται, μέσω των

στρατιωτικών παρεμβάσεων. Ιδιαίτερα στις χώρες της Μέσης Ανατολής ή της Λατινικής Αμερικής, οι οποίες δεν είναι αρκετά αναπτυγμένες, τα πολιτικά συστήματα σε αυτές είναι συχνά ασταθή και έτσι, παρατηρείται πως ο ρόλος που διαδραματίζουν οι ένοπλες δυνάμεις στην ίδια την κοινωνική συνοχή είναι καθοριστικός, συμβάλλοντας είτε στη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης είτε στη δημιουργία κοινωνικών αναταραχών μέσα από την προσπάθεια ανατροπής των υπάρχοντων πολιτικών καθεστώτων και την επιβολή νέων, τα οποία μάλιστα στις περισσότερες των περιπτώσεων είναι περισσότερο αυταρχικά από αυτά που ανατρέπουν (Johnson, 1971 : 110 – 153).

Επιπλέον, στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί πως ο κλάδος της κοινωνιολογίας που ασχολείται με τις Ένοπλες Δυνάμεις έχει ως βασικό στόχο της έρευνάς του τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας αυτών, την αλληλεπίδραση που παρατηρείται μεταξύ του ανθρώπινου παράγοντα και των Ενόπλων Δυνάμεων, τη σχέση τους με τον τομέα της πολιτικής, της οικονομίας και γενικότερα της κοινωνίας ενώ δεν διαπραγματεύεται την ερμηνεία και τη διερεύνηση των αιτιών που μπορεί να οδηγήσουν σε πολεμικές συρράξεις που αποτελεί κομμάτι του επιστημονικού κλάδου των διεθνών σχέσεων. Επομένως, θα μπορούσε κάλλιστα να ειπωθεί πως ο συγκεκριμένος κλάδος αποτελεί κατά κάποιο τρόπο ένα πεδίο ανάδυσης των βασικών αρχών και θεωριών της κοινωνιολογίας και αυτών του κλάδου της κοινωνικής ψυχολογίας. Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα σε αυτούς τους δύο κλάδους έγκειται στο γεγονός πως η στρατιωτική κοινωνιολογία εστιάζει αποκλειστικά το ενδιαφέρον της στο στρατιωτικό πληθυσμό, ενώ τα ευρήματα που συλλέγει μέσω των ερευνών της αξιοποιούνται για την αντιμετώπιση προβλημάτων που μπορεί να ανακύπτουν στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του στρατού.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής παρατηρήθηκε μια ιδιαίτερη άνθιση στο τομέα της Στρατιωτικής κοινωνιολογίας αμέσως μετά το τέλος της στρατιωτικής ανάμειξης αυτών στην περιοχή του Βιετνάμ, η οποία κράτησε για περίπου μία δεκαετία (1960-1975), οπότε και παρατηρήθηκε μία συστηματική προσπάθεια μελέτης και έρευνας της κοινωνιολογίας της μάχης. Αυτή η προσπάθεια ήταν απορία της κοινωνικής αντίδρασης που εύλογα

παρατηρήθηκε εξαιτίας των βίαιων φαινομένων κατά τη διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων, όπου αρκετοί από τους στρατιώτες κατηγορήθηκαν πως άσκησαν υπέρμετρη βία, καθόσον δεν δίστασαν να επιτεθούν σε άμαχο πληθυσμό και ειδικά σε γυναίκες και παιδιά. Ταυτόχρονα, πολλοί από αυτούς ενεπλάκησαν και σε άλλες εγκληματικές δράσεις συμμετέχοντας σε κυκλώματα εμπορίας ναρκωτικών ή σωματεμπορίας.

Έχοντας λοιπόν ως άξονες τις συγκεκριμένες παραμέτρους, ξεκίνησε η προσπάθεια διερεύνησης ζητημάτων τα οποία σχετίζονται κυρίως με την ύπαρξη αντιθέσεων ακόμα και σήμερα στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων, ανάμεσα στο μόνιμο προσωπικό και τους εφέδρους, οι οποίοι καλούνται να υπηρετήσουν σε έκτακτες περιόδους, το φαινόμενο βιαιοπραγιών μεταξύ των στελεχών που μπορεί να παρατηρηθεί και να υποκινηθεί από μικρότερες ομάδες που λειτουργούν στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων, η εξέλιξη αναφορικά με τις διάφορες διακρίσεις στο εσωτερικό αυτών τόσο από άποψη φύλου όσο και από άποψη καταγωγής και το κατά πόσο μπορεί να θεωρηθεί η οργάνωση και η λειτουργία αυτών ως αποτελεσματική.

Όλα αυτά τα ζητήματα τέθηκαν ξαφνικά στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων που ήταν συνδεδεμένοι τόσο με τη συμπεριφορά που επιδεικνύουν κάποιοι στρατιώτες ή στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων σε καιρό πολέμου ή ακόμα και σε καιρό ειρήνης, κατά την προσπάθεια αλλαγής του κυρίαρχου ιδεολογικού προσανατολισμού χάρη στην προβολή συγκεκριμένων αρχών και αξιών, οι οποίες σε γενικές γραμμές αντικατοπτρίζονται στο πρόσωπο του εκάστοτε βετεράνου που έλαβε μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις στο Βιετνάμ. Όλα αυτά τα ζητήματα που αναφέρθηκαν, απασχόλησαν για μία μακρά χρονική περίοδο την αμερικανική κοινή γνώμη, διχάζοντάς την στην πραγματικότητα, αφού ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού τασσόταν ανοιχτά κατά της συμμετοχής της χώρας στο συγκεκριμένο πόλεμο.

Από την άλλη πλευρά, με το πέρασμα των ετών και την στρατιωτική εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, στο πλαίσιο του ψυχρού πολέμου με την Σοβιετική ένωση, σε μια σειρά διενέξεων στο εξωτερικό, προέκυψε και μία σειρά νέων ζητημάτων προς διερεύνηση, καθώς η απόφαση για τη

δυνατότητα που δινόταν στους Αφρο - αμερικανούς να θητεύσουν στις Ένοπλες Δυνάμεις όπως και το γεγονός ότι στο πλαίσιο εφαρμογής της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων επιτράπηκε στις γυναίκες να αποτελούν στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων, τάραξε τα λιμνάζοντα νερά της Αμερικανικής κοινωνίας (Moskos, 1996 : 43, 71). Παρόμοια θέματα που ανέκυψαν αφορούσαν το κατά πόσο θεωρείται σωστό να εισέρχονται στους κόλπους των Ενόπλων Δυνάμεων ομοφυλόφιλοι είτε ως έφεδροι είτε ως στελέχη, ενώ γρήγορα προέκυψαν και ζητήματα τα οποία αφορούσαν το κατά πόσο μπορεί να επηρεαστεί ο στρατιωτικός κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του μέσα από την σύγκρουση που αναπόφευκτα υπάρχει ανάμεσα στην προσωπική τους ζωή (οικογένειά τους) και το υπηρεσιακό τους βίο που (το καθήκον) (Moskos, 1996 : 15 – 16).

Το στοιχείο που δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να λανθάνει της προσοχής των ερευνητών και των επιστημόνων είναι το γεγονός πως οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν στην πραγματικότητα μία δευτερογενή κοινωνική ομάδα, η οποία χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερα αυστηρή δομή στο εσωτερικό της και η οποία εδράζεται κυρίως στην ύπαρξη της ιεραρχίας και του σεβασμού που καλείται ο κατώτερος να επιδεικνύει προς τον ανώτερο στην Ιεραρχία. Η σημαντικότερη αποστολή του είναι σαφώς η διασφάλιση της επαρκούς άμυνας της εκάστοτε χώρας σε περίπτωση κάποιας εχθρικής εισβολής. Η ανωτέρω λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων στηρίζεται κυρίως στο υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο που έχει θεσπίσει το κάθε κράτος και εξαρτάται άμεσα από το ποιος είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο και την εποπτεία τους.

Ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό γνώρισμα που πρέπει να αναφερθεί είναι πως οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν μία συγκροτημένη ομάδα, η οποία έχει συγκεκριμένα συμφέροντα, αλλά και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία καταφέρνουν να την ενοποιήσουν ώστε να λειτουργεί ως ένα ενιαίο σύνολο. Από την άλλη όμως, αποτελούν και έναν σημαντικό παράγοντα διαφοροποίησής τους σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες, δίνοντας τους έτσι τη δυνατότητα, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η πολιτική κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό μιας χώρα είναι ασταθής και αβέβαιη, να κινηθούν εναντίον τους, κάνοντας ακόμα και χρήση των όπλων που διαθέτουν. Ακόμα και στην περίπτωση της Ελλάδας είναι νωπή από ιστορικής απόψεως η

προσπάθεια ανατροπής της Δημοκρατίας και η επιβολή της δικτατορίας κατά τη διάρκεια της περιόδου της "Επταετίας" 1967-1974 (Καφφές, 1999 :140 – 142).

Παρά το γεγονός πως ο στρατός συγκροτείται κατά κύριο λόγο από δύο διαφορετικές κατηγορίες ανθρώπινου δυναμικού: α) τους μόνιμους και β) τους εφέδρους, εντούτοις αξίζει να αναφερθεί πως μεταξύ τους αυτές οι δύο ομάδες εμφανίζουν αρκετά χαρακτηριστικά τα οποία είναι κοινά σε μεγάλο βαθμό. Τα κοινά αυτά χαρακτηριστικά οφείλονται σε μία σειρά παραγόντων, όπως είναι:

- ❖ Η αυστηρή ιεραρχική δομή που χαρακτηρίζει έντονα τις ένοπλες δυνάμεις.
- ❖ Ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων και των καθηκόντων του κάθε στρατιώτη.
- ❖ Η καλλιέργεια του αισθήματος της εκτέλεσης ενός υψηλού καθήκοντος, της προσφοράς στην πατρίδα.
- ❖ Η χρήση οπλισμού.
- ❖ Η ομοιογένεια που προκύπτει από την κοινή ενδυμασία.
- ❖ Το κοινό περιβάλλον εντός του οποίου ζει και δραστηριοποιείται το ανθρώπινο δυναμικό.

Μέσα στο πέρασμα των δεκαετιών, οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν καταφέρει και αυτές να εξελιχθούν παρουσιάζοντας σημαντικές αλλαγές συγκριτικά με τον τρόπο με τον οποίο ήταν οργανωμένες και λειτουργούσαν κατά το παρελθόν. Ως εκ τούτου, στις μέρες μας, η έννοια των Ενόπλων Δυνάμεων είναι ευρύτερη και πολυσύνθετη, ενώ η εσωτερική τους διάρθρωση στηρίζεται σε συγκεκριμένο πλαίσιο το οποίο προβλέπει αυστηρά την ύπαρξη και τη λειτουργία τους με μοναδικό σκοπό την άμυνα της χώρας. Η ιεραρχία που υπάρχει στο εσωτερικό τους είναι ιδιαίτερα αυστηρή, ενώ τα ανώτερα στελέχη είναι υποχρεωμένα με βάση το νόμο να λογοδοτούν στην εκάστοτε

πολιτική εξουσία, η οποία έχει και την πλήρη εποπτεία της δράσης των Ενόπλων Δυνάμεων εντός των οποίων μάλιστα έχουν υπάρξει σαφείς προσπάθειες εκδημοκρατισμού τους και απαγόρευσης της εμπλοκής τους σε ζητήματα που άπτονται της πολιτικής δράσης και εξουσίας.

Σε ό,τι αφορά την σύνθεση των Ενόπλων Δυνάμεων θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η διάρκεια της θητείας δεν είναι ακριβώς προσδιορισμένη, και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες τόσο κοινωνικούς όσο και πολιτικούς ενώ στο εσωτερικό τους υπηρετούν τόσο μόνιμοι αξιωματικοί όσο και έφεδροι. Μάλιστα, κατά τα τελευταία κυρίως χρόνια έχει παρατηρηθεί και η εισχώρηση στο σώμα των Ενόπλων Δυνάμεων μεγάλου αριθμού γυναικών. Η λειτουργία τους εδράζεται κυρίως στην απόλυτη πειθαρχία που απαιτείται και η οποία έχει ως χαρακτηριστικό της μία κάθετη δομή της ιεραρχίας από τον ανώτερο προς τον κατώτερο, με βάση τους βαθμούς. Σε περίπτωση που κάποιος δεν υπακούσει στις υπηρεσιακές εντολές και αδρανήσει, αυτό μπορεί να επιφέρει σημαντικές ποινές αφού εκλαμβάνεται ως μία ανάρμοστη και αποκλίνουσα συμπεριφορά από αυτή που το κανονιστικό πλαίσιο προστάζει.

Μάλιστα, θα πρέπει να αναφερθεί πως με το πέρασμα των ετών και ακολουθώντας πλήρως τις εξελίξεις και τις αλλαγές σε επίπεδο κοινωνικών συνθηκών που έχουν συντελεστεί τα τελευταία χρόνια, έχουν υπάρξει σημαντικές προσπάθειες εκμοντερνισμού, πέραν αυτών του εκδημοκρατισμού των Ενόπλων Δυνάμεων, γεγονός που σημαίνει πως ο τρόπος συμπεριφοράς και ζωής των ανθρώπων που υπηρετούν σε αυτές, δεν παρουσιάζει σημαντικές αντιθέσεις και αποκλίσεις με τη γενικότερη συμπεριφορά των ανθρώπων έξω από αυτές, στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινωνίας. Αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση όμως ότι έχει αλλοιωθεί και η γενικότερη κουλτούρα των Ενόπλων Δυνάμεων, όπως αυτή αντικατοπτρίζεται σε έννοιες όπως η πίστη σε υψηλές αξίες και ιδανικά ή ακόμα και η αλληλεγγύη μεταξύ στρατιωτών. Η ψυχολογία της μάζας εξακολουθεί να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην συνοχή τους επιδρώντας ως συνεκτικός παράγοντας μεταξύ των μελών των Ενόπλων Δυνάμεων. Ακόμα θα πρέπει να τονιστεί πως σε πολλές περιπτώσεις αυτές καλούνται να διαδραματίσουν ιδιαίτερα σημαντικούς ρόλους τόσο σε δύσκολες περιόδους κρίσης, αποτελώντας ένα σύμβολο αντίστασης και ένα μέσο έκφρασης της ίδιας της κοινωνίας ενδυναμώνοντας την ψυχολογικά, όσο και σε

περιόδους ειρήνης λειτουργώντας ως ένα σύμβολο του έθνους, ενοποιώντας / συσπειρώνοντας την ευρύτερη κοινωνία γύρω από κοινές αξίες και ιδανικά (Καφφές, 1999 : 153 – 154).

1.2 Η σχέση αλληλεπίδρασης μόνιμων και εφέδρων

Παρά το γεγονός πως τα ζητήματα που προκύπτουν αναφορικά με τον τρόπο συμπεριφοράς και δράσης των ανθρώπων που υπηρετούν ως μόνιμοι στις Ένοπλες Δυνάμεις χρήζουν μιας εντελώς διαφορετικής ανάλυσης συγκριτικά με τον τρόπο συμπεριφοράς των εφέδρων, οι οποίοι κατατάσσονται στο στρατό και υπηρετούν σε αυτόν για ένα μικρό χρονικό διάστημα που δεν ξεπερνάει κάποιους μήνες, εντούτοις είναι σαφές σε κάθε περίπτωση πως οι δύο αυτές ξεχωριστές ομάδες ανθρώπων, αν και έχει η καθεμία τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, συνυπάρχουν εντός του ίδιου φυσικού περιβάλλοντος και εμφανίζουν σχέσεις αλληλεπίδρασης, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τη συνολική λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων (Καφφές, 2008 : 172).

Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές σε περιπτώσεις κρατών, όπως είναι για παράδειγμα οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, το Ηνωμένο Βασίλειο, ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες η θητεία των πολιτών για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στο στρατό δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα. Σε αυτές τις χώρες παρατηρείται, πως εξαιτίας κυρίως της μη ύπαρξης εφέδρων στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων, η οργανωτική δομή του στρατού είναι περισσότερο σταθερή, ενώ οι λειτουργίες του είναι σε γενικές γραμμές απλούστερες και εκτελούνται με ορθότερο τρόπο εξαιτίας του αυστηρά οριοθετημένου καταμερισμού καθηκόντων και αρμοδιοτήτων που υπάρχει μεταξύ των στελεχών. Παράλληλα, οι διαπροσωπικές αλλά και οι επαγγελματικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ του ανθρώπινου δυναμικού που υπηρετεί στις στρατιωτικές μονάδες εμφανίζουν περισσότερο παγιωμένα χαρακτηριστικά, με ελάχιστα φαινόμενα απειθαρχίας ή ανυπακοής σε υπηρεσιακές εντολές. Από την άλλη, είναι φανερό πως σε χώρες, μεταξύ των οποίων εντάσσεται και η Ελλάδα, όπου η θητεία στις Ένοπλες Δυνάμεις

για τους άρρενες πολίτες για κάποιους συγκεκριμένους μήνες της ζωής τους έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, η διάρθρωση των Ενόπλων Δυνάμεων δεν εμφανίζεται να είναι αυστηρά δομημένη, εξαιτίας του περιστασιακού χαρακτήρα που έχει η θητεία για ένα μεγάλο τμήμα του δυναμικού του, με αποτέλεσμα αυτό να μην ενδιαφέρεται στην πραγματικότητα για την αποτελεσματική λειτουργία του αλλά και διότι πολλές φορές η χρονική διάρκεια αυτής μεταβάλλεται συνήθως μειωμένη για πολιτικούς λόγους γεγονός που επηρεάζει επίσης την εύρυθμη λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων.

Παράλληλα, το ίδιο το γεγονός ότι υπάρχουν συνεχείς εναλλαγές μεταξύ των ατόμων που αποτελούν τους εφέδρους έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων, τα οποία έχουν ως άμεσο επακόλουθο την δυσκολία της προσαρμογής που εμφανίζουν αρκετοί νέοι, από τη στιγμή που το επιβεβλημένο από τη χώρα τους καθήκον να ενταχθούν στις Ένοπλες Δυνάμεις, τούς υποχρεώνει να εγκαταλείψουν τις συνήθειες που αυτοί είχαν, αλλά και τον τρόπο συμπεριφοράς που είχαν υιοθετήσει έξω από αυτές και μέχρι εκείνη την χρονική στιγμή, με βάση την κοινωνική ομάδα στην οποία εντάσσονταν (κοινωνική τάξη, εισόδημα κ.λ.π.).

Ταυτόχρονα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως αυτές οι δυσκολίες σε σχέση με την προσαρμοστικότητα των εφέδρων μπορεί να οδηγήσουν πολλούς από αυτούς και σε προβλήματα που σχετίζονται με τη διατάραξη της ψυχικής τους υγείας, εξαιτίας της ξαφνικής και υποχρεωτικής ένταξής τους σε ένα εντελώς νέο και διαφορετικό περιβάλλον το οποίο απαιτεί από αυτούς την υιοθέτηση πλήρως διαφορετικών συνηθειών και διαφορετικών μοντέλων συμπεριφοράς. Ωστόσο, όμως, αυτού του είδους τα προβλήματα αφορούν κυρίως τον επιστημονικό κλάδο της ψυχολογίας, καθώς η κοινωνιολογική επιστήμη έχει ως βασικό αντικείμενο τον εντοπισμό των αιτιών οι οποίες ευθύνονται για την εμφάνιση αυτού του είδους των προβλημάτων και όχι αυτά κάθε αυτά τα προβλήματα διατάραξης της ψυχικής υγείας (Καφφές, 2008 : 174).

Ανεξάρτητα όμως από τα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν και τα οποία φυσικά μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την εύρυθμη λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων, είναι σαφές πως αυτή η έστω και για περιορισμένο

χρονικό διάστημα θητεία στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων είναι σε θέση να λειτουργήσει και ως ένας φορέας κοινωνικοποίησης για το ίδιο το άτομο, ειδικά στην περίπτωση κατά την οποία οι έφεδροι στρατιώτες είναι νεαρής ηλικίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα άτομα απομακρύνονται από το ευρύτερο οικογενειακό τους περιβάλλον το οποίο αποτελεί και τον πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης και ο όποιος παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία ένταξής τους στο κοινωνικό σύνολο και έχοντας περατώσει τη φοίτησή τους στο σχολείο, το οποίο λειτουργεί συμπληρωματικά στο ρόλο της οικογένειας, καλούνται να υπηρετήσουν στις Ένοπλες Δυνάμεις. Στα πλαίσια λοιπόν της θητείας του αυτής, το άτομο μπορεί να οδηγηθεί στην καλλιέργεια νέων κοινωνικών χαρακτηριστικών, τα οποία θα το βοηθήσουν μελλοντικά να ενταχθεί με ομαλό τρόπο στην αγορά εργασίας, αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Υπό αυτό λοιπόν το πρίσμα, οι ίδιες οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν έναν αρκετά σημαντικό μηχανισμό κοινωνικοποίησης του ανθρώπου, συντελώντας στο να αποκτήσει νέες συνήθειες και να υιοθετήσει νέους τρόπους συμπεριφοράς. Στο σημείο βέβαια αυτό, θα πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα πως αυτός ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων, αφορά μόνο τις περιπτώσεις των δημοκρατικών χωρών, αφού σε χώρες όπου τα καθεστώτα είναι ολοκληρωτικά, ο έφεδρος στην πραγματικότητα αποτελεί ένα όργανο στα χέρια των ανωτέρων του για την εξυπηρέτηση όχι της βασικής αποστολής των Ενόπλων Δυνάμεων δηλαδή της εξασφάλισης της εδαφικής ακεραιότητας μέσω της άμυνας από εξωτερική απειλή, άλλα διαφόρων πολιτικών συμφερόντων τα οποία τις περισσότερες φορές αποσκοπούν σε προσωπικό όφελος του κυβερνώντα, κάτι βέβαια που έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται εν τέλει αντικοινωνικός ο έφεδρος.

Ως εκ τούτου, ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων θα μπορούσε να έχει θετικές επιδράσεις στην κοινωνικοποίηση του ατόμου, εφόσον υφίστανται κάποιοι βασικοί παράγοντες οι οποίοι θα υπερνικούσαν τις αρνητικές επιδράσεις στην κοινωνικοποίηση που αναφέρθηκαν παραπάνω. Μεταξύ αυτών των παραγόντων θα μπορούσαν συνοπτικά να αναφερθούν:

- ❖ Η διαρκής επανακατάρτιση του προσωπικού το οποίο υπηρετεί μόνιμα στις στρατιωτικές μονάδες.

- ❖ Η ορθή εκπαίδευση του μόνιμου προσωπικού αναφορικά με ζητήματα που άπτονται με τη διαδικασία υποδοχής και εκπαίδευσης των εφέδρων στρατιωτών.
- ❖ Η ύπαρξη της αναγκαίας υλικοτεχνικής υποδομής που μπορεί να συντελέσει στη γρηγορότερη ένταξη και προσαρμογή των εφέδρων στρατιωτών.

Αν και αυτές οι παραπάνω τρεις προαναφερθείσες προϋποθέσεις δεν συνυπάρχουν πάντα στον ίδιο βαθμό σε όλα τα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη, αφού μπορεί γενικότεροι παράγοντες που σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό ενός κράτους να επηρεάσουν κάποιες από αυτές, όπως είναι για παράδειγμα η συντήρηση των κτιριακών εγκαταστάσεων και η ύπαρξη της αναγκαίας υλικοτεχνικής υποδομής, αυτό σε καμία περίπτωση δεν έχει ως αποτέλεσμα στο να απωλέσουν οι Ένοπλες Δυνάμεις το ρόλο τους ως κοινωνικοπολιτικού μηχανισμού, βοηθώντας το άτομο να καλλιεργήσει νέες δεξιότητες που θα του φανούν μελλοντικά χρήσιμες στην μετα την θητεία τους ζωή. Στα πλαίσια της προσπάθειας που καταβάλλει το κάθε άτομο να ενταχθεί σε αυτή τη νέα κοινωνική ομάδα η οποία χαρακτηρίζεται από αρκετά ετερόκλητα στοιχεία, η διαρκής και καθημερινή συναναστροφή του ατόμου με άλλους ανθρώπους, οι οποίοι προέρχονται από ένα εντελώς διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον, ανήκουν σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα και έχουν διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο, συμβάλλει στο να μπορέσει ο νέος έφεδρος στρατιώτης να εμπλουτίσει τα βιώματα και τις εμπειρίες του, να ενισχύσει την προσαρμοστικότητά του, να υιοθετήσει νέα μοντέλα κοινωνικής συμπεριφοράς και να αποκομίσει νέα πρότυπα και μοντέλα ζωής, είτε αυτά είναι θετικά είτε αρνητικά.

Παράλληλα, ο έφεδρος στρατιώτης έχει τη δυνατότητα να έρθει σε επαφή με υψηλές αξίες και ιδανικά τα οποία είναι κυρίως ευθύνη του μόνιμου ανθρώπινου δυναμικού των Ενόπλων Δυνάμεων να του τα μεταλαμπαδεύσει. Στο πλαίσιο λοιπόν της θητείας του, ο έφεδρος στρατιώτης μπορεί να διδαχθεί την αξία της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών που εντάσσονται στην ίδια κοινωνική ομάδα, της υπομονής που πρέπει να επιδεικνύει απέναντι σε καταστάσεις οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα τη σωματική και την ψυχική

καταπόνησή του, να είναι ανεκτικός απέναντι στο διαφορετικό, να σέβεται τη γνώμη των υπολοίπων, να επιδεικνύει υπακοή στους ανωτέρους του να προσφέρει προς το κοινωνικό σύνολο και τέλος να χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά αυτο-ελέγχου.

Αυτού του είδους οι αξίες και τα ιδανικά είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τον έφεδρο στρατιώτη, καθώς τον βοηθούν στο να διαμορφώσει μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα και να αναπτυχθεί περαιτέρω και σε ψυχοπνευματικό επίπεδο, όντας καλύτερα προετοιμασμένος για την συνέχεια της ζωής του, αμέσως μετά την ολοκλήρωση της θητείας του ώστε να μπορέσει, να ανταπεξέλθει σε οποιαδήποτε δυσκολία σχετίζεται με την καθημερινότητά του.

Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί πως για να μπορέσει κάτι τέτοιο να καταστεί εφικτό είναι απαραίτητο να επικρατεί εντός των Ενόπλων Δυνάμεων θετικό κλίμα, το οποίο θα ευνοεί την επικοινωνία, τη συνεργασία και την ανταλλαγή απόψεων, συντελώντας έτσι στη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών για τη δημιουργία υγιών ανθρώπινων σχέσεων. Στα πλαίσια λοιπόν αυτά, τα μόνιμα στελέχη τα οποία υπηρετούν στις διάφορες στρατιωτικές μονάδες και έχουν μάλιστα υψηλό βαθμό στη διοικητική ιεραρχία, οφείλουν να παίξουν το ρόλο του διαμεσολαβητή και του εξισορροπιστή μεταξύ των διαφορετικών χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν οι έφεδροι στρατιώτες. Είναι χρέος τους να μπορέσουν να αντιληφθούν τις ιδιαίτερες δεξιότητες, αλλά και τη διαφορετική προσωπικότητα του κάθε στρατιώτη, προκειμένου αφ' ενός να μπορέσουν να αξιοποιήσουν αυτές τις δεξιότητες στα πλαίσια της αποτελεσματικής λειτουργίας των Ενόπλων Δυνάμεων και αφ' ετέρου να έχουν τη δυνατότητα να καταπολεμήσουν "a priori" οποιαδήποτε συμπεριφορά μπορεί να είναι προβληματική, αντικοινωνική ή ακόμα και ανεξέλεγκτη.

Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της διαδικασίας, οι Ένοπλες Δυνάμεις αξιοποιούν στο έπακρο όλο το δυναμικό που διαθέτουν σε εφέδρους στρατιώτες και οι οποίοι χαρακτηρίζονται από ένα υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ώστε να μπορέσουν να καλύψουν τις ανάγκες τους σε ανθρώπινο δυναμικό, να στελεχώσουν τις διοικητικές του υπηρεσίες και να προχωρήσουν σε μία κατανομή των καθηκόντων με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετείται η εύρυθμη

λειτουργία και η αποτελεσματικότητά τους και να προωθείται περαιτέρω ο ρόλος τους ως φορέας κοινωνικοποίησης του ατόμου.

1.3 Η διείσδυση των γυναικών στις Ένοπλες Δυνάμεις.

Ένα ακόμα ζήτημα το οποίο χρήζει ιδιαίτερης μελέτης είναι η δυνατότητα από τις γυναίκες, με τον πάροδο των ετών, να μπορούν να εντάσσονται ως μόνιμο προσωπικό στο χώρο των Ενόπλων Δυνάμεων. Είναι γεγονός ότι κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχουν διενεργηθεί αρκετές έρευνες οι οποίες είχαν ως στόχο να μελετήσουν τις επιπτώσεις που έχει στην οργάνωση και τη λειτουργία τους η παρουσία των γυναικών σε αυτές, αλλά και να διερευνηθεί ο τρόπος συμπεριφοράς των ίδιων των γυναικών στα πλαίσια ενός περιβάλλοντος εντός του οποίου η κυριαρχία των ανδρών για πολλά χρόνια θεωρούνταν αναμφισβήτητη. Υπό αυτό λοιπόν το πρίσμα, μπορεί κανείς να συνειδητοποιήσει ότι η όποια διερεύνηση του τρόπου διαμόρφωσης των ανθρώπινων σχέσεων στο εσωτερικό του στρατιωτικού περιβάλλοντος δεν θα ήταν δυνατόν να μη λάβει υπόψη της αυτή την τόσο σημαντική παράμετρο, η οποία, κατά γενική ομολογία, αποτέλεσε την αφετηρία για την προώθηση σημαντικών αλλαγών τόσο στη δομή και τον τρόπο οργάνωσης των Ενόπλων Δυνάμεων όσο και στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονται οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων που υπηρετούν σε αυτές. Ακόμα όμως και σε αυτή την περίπτωση, συναντώνται διαφοροποιήσεις, αφού υπάρχουν κράτη στα οποία οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να καταταγούν ως έφεδροι στρατιώτες, ενώ σε άλλα, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα, ο γυναικείος πληθυσμός έχει τη δυνατότητα να ενταχθεί στο δυναμικό των Ενόπλων Δυνάμεων μόνο υπό την ιδιότητα του μόνιμου προσωπικού.

Στα πλαίσια λοιπόν της διερεύνησης του συγκεκριμένου ζητήματος, θα πρέπει να καταστεί εξαρχής σαφές πως η ψυχολογία των γυναικών παρουσιάζει εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά συγκριτικά με αυτή των ανδρών. Έτσι, η συμπεριφορά τους, αλλά και ο τρόπος που αντιδρούν απέναντι σε συγκεκριμένες καταστάσεις, κατά πάσα πιθανότητα, είναι πολύ διαφορετικός από αυτόν των ανδρών, ακόμα και στο πλαίσιο ενός αυστηρού περιβάλλοντος,

όπως είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις, όπου τα πάντα είναι πλήρως καθορισμένα με βάση αυστηρούς κανόνες, οι οποίοι μάλιστα είναι και αρκετά περιοριστικοί και δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αντίδρασης-ελιγμών ή επίδειξης ανυπακοής και απειθαρχίας.

Επιπλέον, είναι γεγονός πως η διαφορετική συμπεριφορά που υιοθετούν οι γυναίκες στα πλαίσια της θητείας τους στις Ένοπλες Δυνάμεις, οφείλεται εν πολλοίς και στα εντελώς διαφορετικά κίνητρα τα οποία αποτέλεσαν και τη βασική αιτία κατάταξής τους σε αυτόν. Για τη μεγάλη πλειοψηφία του ανδρικού πληθυσμού, το βασικό κίνητρο που τους ωθεί να καταταγούν στις Ένοπλες Δυνάμεις ως μόνιμα στελέχη είναι κυρίως η άμεση επαγγελματική και οικονομική αποκατάσταση, καθώς η οποιαδήποτε άλλη επαγγελματική επιλογή θα μπορούσε να αποδειχθεί χρονοβόρα, ασταθής και οι οικονομικές απολαβές από αυτήν ειδικά τα πρώτα χρόνια αμφίβολες. Αντίθετα, για την πλειοψηφία των γυναικών, η δυνατότητά τους να υπηρετήσουν στις Ένοπλες Δυνάμεις είναι ταυτόσημη με τη δυνατότητα που έχουν να ασχοληθούν με κάτι εντελώς διαφορετικό, ασυνήθιστο και ιδιαίτερο αφού μέχρι πρότινος η ιδιαιτερότητα του φύλου τους, τούς καθιστούσε απαγορευτικό κάτι τέτοιο.

Η διαφοροποίηση λοιπόν αυτή που παρατηρείται σε σχέση με τα κίνητρα που ωθούν τους άντρες και τις γυναίκες να καταταγούν στο στρατό έχει άμεσο αντίκτυπο και στις προσδοκίες που αυτοί έχουν μέσα από τη συγκεκριμένη επιλογή τους. Έτσι λοιπόν, οι περισσότερες γυναίκες αντιλαμβάνονται τη θητεία τους στις Ένοπλες Δυνάμεις ως έναν τρόπο προκειμένου να βελτιώσουν όχι μόνο το βιοτικό τους επίπεδο, αλλά και να ανέλθουν κοινωνικά, να πετύχουν σε κάτι στο οποίο μέχρι πρότινος ήταν ανέφικτο να προσπαθήσουν τονώνοντας τον εγωισμό τους, να αποκτήσουν πρόσβαση σε ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία δεν θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν υπό άλλες συνθήκες, ενώ, πολλές φορές, είναι δυνατό να συνδυάσουν και την εκτέλεση των επαγγελματικών τους καθηκόντων με τέτοιο τρόπο, ώστε να έχουν ελεύθερο χρόνο και για την απόκτηση κάποιου ανώτερου πτυχίου της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Εν αντιθέσει με τις γυναίκες, οι περισσότεροι εκ των ανδρών αποσκοπούν κατά κύριο λόγο σε μία επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία, η οποία στην περίπτωση των Ενόπλων Δυνάμεων σχετίζεται άμεσα με την άνοδο σε όσο το δυνατό μεγαλύτερα αξιώματα ακολουθώντας

όλα εκείνα τα «stepping stones-milestones» του carrier path, τα οποία αφ' ενός έχουν ως απόρροια την αύξηση των καθηκόντων τους και της επιρροής τους και αφ' ετέρου συνεπάγονται και την αύξηση των οικονομικών απολαβών τους.

Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί ιδιαίτερα το γεγονός πως, πέρα από αυτές τις γενικές διαφορές που παρουσιάζονται ανάμεσα στα δύο φύλα, η εισχώρηση των γυναικών στις Ένοπλες Δυνάμεις έχει πυροδοτήσει και μία σειρά σημαντικών αλλαγών και σε άλλες πτυχές της στρατιωτικής ζωής, εξαιτίας κυρίως κάποιων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που αυτές εμφανίζουν. Οι γυναίκες έχουν την τάση να σκέφτονται περισσότερο από τους άνδρες προτού ενεργήσουν, χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ευγένεια και συνέπεια κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, ενώ παράλληλα τηρούν πιστότερα τους κανόνες που τίθενται στο πλαίσιο των Ένοπλων Δυνάμεων. Αυτού του είδους τα χαρακτηριστικά, παράλληλα βέβαια και με την καταπολέμηση σε μεγάλο βαθμό των στερεοτύπων τα οποία διαιωνίζονταν κατά τα προηγούμενα χρόνια σε σχέση με την κατώτερη φύση που αυτές έχουν, οδήγησε τους άντρες σε μία συνεχή διαδικασία προσαρμογής σε αυτά τα πρότυπα, αφού έχοντας πλέον εξοικειωθεί σε μεγάλο βαθμό με τις ιδιαίτερες ευαισθησίες που χαρακτηρίζουν τη γυναικεία φύση, άρχισαν να επιδεικνύουν και μεγαλύτερο σεβασμό απέναντί τους, κάτι το οποίο επέδρασε σε μεγάλο βαθμό και στην υιοθέτηση σε πρακτικό επίπεδο αλλαγών σε σχέση με τον τρόπο συμπεριφοράς εντός των Ενόπλων Δυνάμεων. Άλλωστε, είναι αναντίρρητο πως κατά τα παλαιότερα χρόνια, οι σχέσεις που αναπτύσσονταν μεταξύ του ανθρώπινου δυναμικού εντός του στρατιωτικού περιβάλλοντος ήταν περισσότερο τυπικές και χαρακτηρίζονταν από παντελή έλλειψη ευαισθησίας και κατανόησης σε όλα τα επίπεδα. Η φυσική, καθημερινή επαφή και η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της στρατιωτικής μονάδας, είχε ως απόρροια σταδιακά να αρχίσουν οι γυναίκες να αντιμετωπίζονται ως αυτόνομες ξεχωριστές προσωπικότητες και να μην έρχονται αντιμέτωπες με διακρίσεις σε βάρος τους με βάση αποκλειστικά και μόνο το φύλο τους υπερνικώντας έτσι στερεότυπα που υπήρχαν στην κοινωνία για αιώνες. (Moskos, 1996 : 48 – 60).

Ως εκ τούτου, θα μπορούσε κανείς να καταλήξει στο συμπέρασμα πως η δυνατότητα που έχουν πλέον οι γυναίκες να υπηρετούν στις Ένοπλες

Δυνάμεις οδήγησε με την πάροδο των ετών σε μία σειρά από αλλαγές, οι οποίες λειτούργησαν θετικά στην ίδια τη λειτουργία και την οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτές οι αλλαγές αποτυπώνονται ακόμα και μέσα από το γεγονός πως ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών επιλέγει τη μονιμοποίηση στις Ένοπλες Δυνάμεις ως επαγγελματική προοπτική στην ζωή τους (επιλογή καριέρας στις τάξεις αυτών και όχι λύση ανάγκης). Ανάμεσα στις θετικές επιπτώσεις που έχει η ένταξή τους στα στρατιωτικά σώματα θα μπορούσαν να αναφερθούν:

- ❖ Το γεγονός πως η παρουσία τους κατάφερε να προσδώσει μία περισσότερο ανθρώπινη διάσταση στον τρόπο που δομούνται οι ανθρώπινες σχέσεις στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων.

- ❖ Το γεγονός πως κατάφεραν να εμπλουτίσουν τα στρατιωτικά σώματα με κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία προσιδιάζουν στη γυναικεία φύση και τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα τη βελτιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των Ενόπλων Δυνάμεων (Goldman, 1973 : 895 και 905 – 906).

Κεφάλαιο 2^ο: Η αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων

2.1 Η συνεκτικότητα στις Ένοπλες Δυνάμεις.

Ένα από τα ζητήματα τα οποία διερευνούν με συστηματικό τρόπο οι στρατιωτικοί κοινωνιολόγοι σχετίζεται άμεσα με τη διαδικασία μέσω της οποίας οι Ένοπλες Δυνάμεις καταφέρνουν να παρουσιάσουν στο εσωτερικό τους πολύ υψηλά ποσοστά συνεκτικότητας. Το ενδιαφέρον σε κάθε περίπτωση εστιάζεται κατά κύριο λόγο στον τρόπο μέσα από τον οποίο οι διάφορες αλληλεπιδράσεις που σχετίζονται με τον ανθρώπινο παράγοντα, τόσο σε προσωπικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, επιδρούν με θετικό τρόπο προωθώντας το αίσθημα της συναδελφικότητας και της αλληλεγγύης, τα οποία αποτελούν και τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους εδράζεται αυτή η παρατηρούμενη κοινωνική συνοχή των Ενόπλων Δυνάμεων η οποία τις χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό.

Σε ένα πρώτο επίπεδο ερμηνείας του συγκεκριμένου φαινομένου, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η ίδια η διαδικασία της εκπαίδευσης του μόνιμου στρατιωτικού προσωπικού οδηγεί σε μεγάλο βαθμό στην ενδυνάμωση του αισθήματος της αλληλεγγύης και της συναδελφικότητας αλλά και της εμμονής στο σκοπό στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα στελέχη. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν και τους βασικούς πυλώνες πάνω στους οποίους στηρίζεται η εύρυθμη λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων, ιδιαίτερα μάλιστα σε περιόδους κρίσεως – έντασης ή ένοπλων συγκρούσεων. Σε τέτοιες κρίσιμες περιόδους, η αξιοποίηση του αισθήματος της συναδελφικότητας είναι ένα βασικό στοιχείο προκειμένου να καταστεί εφικτό, εντέλει, να υλοποιηθεί ο στόχος που έχει εξ αρχής τεθεί. Το κάθε άτομο αντιλαμβάνεται πλήρως τη σημασία που έχει ο συγκεκριμένος στόχος και εντείνει τις προσπάθειές του με θάρρος και τόλμη για να τον πετύχει, παραβλέποντας ακόμα και τον υπαρκτό κίνδυνο του ενδεχόμενου τραυματισμού ή ακόμα και του θανάτου του για το καλό του ευρύτερου συνόλου.

Αυτή η αλληλεγγύη είναι μία βασική παράμετρος η οποία οδηγεί στην αυτοθυσία και την ανδρεία. Αν και σε γενικές γραμμές, οι ένοπλες δυνάμεις στα

σύγχρονα ανεπτυγμένα δημοκρατικά κράτη δεν αποσκοπούν στην πραγματοποίηση επεκτατικών πολέμων, αλλά επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους κυρίως γύρω από ζητήματα που σχετίζονται με την προάσπιση της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους. Εξαιτίας του υψηλού καθήκοντος που έχουν και του ιδιαίτερου ρόλου που υπηρετούν, είναι καταναγκασμένες να βρίσκονται σε μία διαρκή εγρήγορση προκειμένου να είναι ικανές να εντοπίσουν έγκαιρα και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά και επιτυχώς οποιαδήποτε εξωτερική απειλή υπερασπιζόμενες την χώρα στην περίπτωση ενός αμυντικού πολέμου. Παράλληλα, η εκπαίδευση αυτή και η υψηλή ετοιμότητα καθίσταται αναγκαία και από το γεγονός ότι στις μέρες μας, πολλές χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, αλλά και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, συμμετέχουν με ενεργό ρολό, στο πλαίσιο των διαφόρων διεθνών και αμυντικών οργανισμών, όπως είναι για παράδειγμα ο ΟΗΕ και το NATO σε αποστολές στο εξωτερικό. Στο πλαίσιο αυτής της συμμετοχής τους και των υποχρεώσεων που αυτή συνεπάγεται, πολλές φορές συμμετέχουν σε ειδικές αποστολές - επιχειρήσεις, ειρηνευτικού χαρακτήρα ως επι των πλείστων, οι οποίες όμως ενέχουν σε μεγάλο βαθμό και τον κίνδυνο να μετεξελιχθούν εξαιτίας κάποιου απρόοπτου γεγονότος σε ένοπλες πολεμικές συρράξεις γεγονός που απαιτεί από αυτές το μέγιστο δυνατό επίπεδο ετοιμότητας.

Μεγάλο ενδιαφέρον από ερευνητική άποψη παρουσιάζει το άρθρο που συνέγραψαν και δημοσίευσαν οι Janowitz και Shils (1975), στο πλαίσιο της προσπάθειας που κατέβαλαν για να καταδείξουν τον μεγάλο βαθμό αλληλεγγύης και αφοσίωσης στο καθήκον που εμφάνιζαν οι Γερμανοί στρατιώτες κατά την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Στην επίτευξη αυτής της τόσο μεγάλης συνεκτικότητας συνέβαλαν μία σειρά από παράγοντες, όπως ήταν: οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις που είχαν αναπτυχθεί μεταξύ των στρατιωτών, η άμεση επικοινωνία μεταξύ τους σε καθημερινό επίπεδο, η αξιοποίηση στο έπακρο των διαφορετικών χαρακτηριστικών που έχει ο κάθε άνθρωπος, κάτι το οποίο βέβαια με έμμεσο τρόπο συνέβαλε και στην αφομοίωση της διαφορετικότητας που παρουσίαζαν οι στρατιώτες και τέλος η αυστηρά δομημένη διοικητική ιεραρχία.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες συντέλεσαν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του γερμανικού στρατού την ώρα της μάχης. Οι μικρές

υπο-ομάδες στρατιωτών που σχηματίστηκαν στο εσωτερικό του, αποτελώντας επί της ουσίας επιμέρους κοινωνικά υπο-συστήματα είχαν ως επακόλουθο να καλυφθούν οι ιδιαίτερες ανάγκες που είχε ο κάθε στρατιώτης. Οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ τους, ενίσχυσαν την επιθυμία τους να πολεμήσουν όλοι μαζί για την επίτευξη ενός κοινού στόχου, ενώ σε περιπτώσεις κινδύνου δεν τους ένοιαζε ακόμα και το γεγονός εάν έπρεπε να θυσιαστούν οι ίδιοι για χάρη των συστρατιωτών τους (Janowitz & Shils, 1975 : 177 – 220).

Σε αυτό το συμπέρασμα έχουν καταλήξει και άλλες μελέτες που έχουν διενεργηθεί οι οποίες αναφέρουν πως οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις και οι δεσμοί που αναπτύσσονται μεταξύ των στρατιωτών αποτελούν έναν παράγοντα καθοριστικό για την επίτευξη της συνοχής στο εσωτερικό της ομάδας, συμβάλλοντας ταυτόχρονα και στην ενίσχυση της μαχητικότητάς της παραλληλίζοντας τις σχέσεις αυτές πολλές φορές με τις σχέσεις που αναπτύσσονται εντός της οικογένειας. Με άλλα λόγια, οι συγκεκριμένες έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η επίτευξη της συνοχής στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων είναι καθαρά αποτέλεσμα αυτών των επιδράσεων που παρατηρούνται μεταξύ των στρατιωτών η οποίες επιτυγχάνουν υψηλά επίπεδα επικοινωνίας μεταξύ αυτών. Το ίδιο ακριβώς φαινόμενο παρατηρείται ακόμα και στην περίπτωση που εντός του στρατεύματος υπάρχουν και γυναίκες οι οποίες υπηρετούν ως μόνιμο προσωπικό. Ο ανθρώπινος παράγοντας και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους οι στρατιώτες έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μικρών υπο-ομάδων στο εσωτερικό της στρατιωτικής μονάδας. Αυτές οι υπο-ομάδες καταφέρνουν να λειτουργούν ως ένα ενιαίο σύνολο, καθώς ο ένας γνωρίζει τον άλλον και του έχει απόλυτη εμπιστοσύνη. Έτσι, σε περιόδους κρίσιμες στις οποίες πρέπει να ληφθούν συγκεκριμένες αποφάσεις, οι στρατιώτες είναι πρόθυμοι να δείξουν αποφασιστικότητα και ετοιμότητα (Rosen et al.,1996 : 550 – 551).

Είναι προφανές πως οι συγκεκριμένες μελέτες έχουν παραγκωνίσει σε κάποιο βαθμό το ζήτημα της εκπαίδευσης των στρατιωτών και το θετικό αποτέλεσμα που αυτή μπορεί να επιφέρει στην συνοχή των Ενόπλων Δυνάμεων. Για αυτό το λόγο, κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν και τα πορίσματα άλλων μελετών, σύμφωνα με τις οποίες η μαχητικότητα και η

αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων την ώρα της μάχης, αλλά και η λειτουργία των στρατιωτικών σωμάτων ως ένα ενιαίο σύνολο, δεν έχει πάντα ως προϋπόθεση την ανάπτυξη στενών επικοινωνιακά διαπροσωπικών σχέσεων ανάμεσα στους στρατιώτες. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση σαράντα στρατιωτών καταγόμενων από τη Μεγάλη Βρετανία. Παρά το γεγονός ότι ανήκαν σε διαφορετικές ομάδες, οι οποίες μάλιστα χαρακτηρίζονταν από φιλονικίες και τσακωμούς στο εσωτερικό τους, εντούτοις κατάφεραν, κατά το 2003, σε αποστολή που συμμετείχαν στην περιοχή του Ιράκ, να έρθουν αντιμέτωπες με έναν αριθμό Ιρακινών στρατιωτών που ήταν κατά πολύ πολλαπλάσιός τους, αφού άγγιζαν τους 150 και να τους νικήσουν. Αυτό το νικηφόρο αποτέλεσμα μπορεί να οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι η κάθε μία διαφορετική ομάδα εμπιστεύτηκε την ώρα της μάχης την άλλη, βάζοντας στο περιθώριο τις φιλονικίες και τους τσακωμούς που είχαν αναμεταξύ τους πριν την ώρα της μάχης, εφαρμόζοντας αυτά που διδάχτηκαν κατά την εκπαίδευση τους. (King, 2006 : 494 – 495)

Με βάση λοιπόν το παράδειγμα των συγκεκριμένων στρατιωτών, οι ερευνητές διατύπωσαν την άποψη πως η συνεκτικότητα στο εσωτερικό του στρατεύματος, η επίδειξη συναδελφικότητας και αλληλεγγύης κατά την ώρα της μάχης, δεν αποτελούν αποκλειστικά και μόνο αποτέλεσμα των στενών ανθρώπινων σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των στρατιωτών ως αποτέλεσμα των υψηλών επίπεδων επικοινωνίας μεταξύ τους, αλλά σε αυτό συμβάλει ως ένα βαθμό και μια σειρά διαφορετικών παραγόντων, όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι η γενικότερη αυστηρή και εντατική εκπαίδευση στην οποία υπόκεινται οι στρατιώτες κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής τους θητείας. Αυτή ακριβώς η εκπαίδευση τους μαθαίνει να βάζουν όρια στον εαυτό τους, να διατηρούν τον αυτοέλεγχό τους και να θέτουν πάνω από όλα το καλό της ομάδας (King, 2006 : 495).

2.2 Η επικοινωνία ως παράγοντας αποτελεσματικότητας.

Ένας ακόμα ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας ο οποίος οφείλει να διερευνηθεί είναι ο τρόπος μέσα από τον οποίο η άμεση και αποτελεσματική

επικοινωνία ανάμεσα στους στρατιώτες, κατά την κρίσιμη ώρα της μάχης, μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματικότητά τους και τη μαχητικότητά τους. Ο Marshall, το 1968, επιχείρησε να διερευνήσει την ετοιμότητα, αλλά και το ποσοστό αποτελεσματικότητας του στρατού των χωρών που έλαβαν μέρος στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μέσα λοιπόν από τη συστηματική έρευνά του, διαπίστωσε πως από το τάγμα των τυφεκιοφόρων ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 25% δεν πυροβόλησε κατά των εχθρικών στόχων, παρά το γεγονός ότι είχαν κάθε δυνατότητα να διαπράξουν κάτι τέτοιο.

Με βάση την άποψη του ερευνητή, αυτή η πολύ χαμηλή αποτελεσματικότητα που παρουσίασε το συγκεκριμένο τάγμα έχει κυρίως ως αφετηρία της την περιθωριοποίησή τους από τις υπόλοιπες στρατιωτικές μονάδες κατά την ώρα της μάχης. Υπήρχε δηλαδή μία σημαντική έλλειψη ως προς την επικοινωνία με τους υπόλοιπους στρατιώτες, κάτι το οποίο εμπόδιζε και την άμεση και διαρκή διάχυση των εντολών των ανώτερων αξιωματικών. Αυτό οδήγησε στην απώλεια της συνεκτικότητας στο εσωτερικό της ομάδας και κατά συνέπεια, μειώθηκε και η αποτελεσματικότητά της. Ως εκ τούτου, μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό πως ο ίδιος ο Marshall πιστεύει πως ο παράγοντας της επικοινωνίας είναι ίσως ο πιο σημαντικός για την καλλιέργεια δυνατών δεσμών ανάμεσα στους στρατιώτες (Marshsall, 1968 : 9).

Αυτό το συμπέρασμα που προήλθε μέσα από τη συγκεκριμένη έρευνα, οδήγησε το βρετανικό στρατό να προχωρήσει σε βαθιές τομές σε σχέση με τη διαδικασία εκπαίδευσης των στρατιωτών. Για αυτό το λόγο, το πεζικό του Ηνωμένου Βασιλείου έχει καταφέρει να αναπτύξει με τα χρόνια μεθόδους επικοινωνίας, οι οποίες επιτρέπουν τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής ακόμα και στην περίπτωση πολεμικών συγκρούσεων. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την πραγματοποίηση συγκεκριμένων ασκήσεων, οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας καλής επικοινωνίας μεταξύ των στρατιωτών. Στα πλαίσια αυτών των ασκήσεων θα μπορούσαν να αναφερθούν:

- ❖ Η συλλογική έκφραση.
- ❖ Η συντονισμένη κίνηση.
- ❖ Οι σαφείς κατευθυντήριες εντολές.

Αυτές οι τρεις παράμετροι, οι οποίοι θα αναλυθούν επιγραμματικά στην συνέχεια, αποτελούν βασικά στοιχεία της εκπαίδευσης των Βρετανών στρατιωτών, συμβάλλοντας τα μέγιστα στη βελτιστοποίηση της επικοινωνίας στο εσωτερικό της ομάδας, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα οι στρατιώτες να μπορούν να εστιάζουν καλύτερα στην υλοποίηση των στόχων που έχει θέσει κάθε φορά η ομάδα στην οποία ανήκουν επιδεικνύοντας έτσι υψηλά επίπεδα αποτελεσματικότητας (King, 2006 : 501-505, Μπίκος, 2011 : 33 - 37).

2.2.1 Η συλλογική έκφραση

Αναμφισβήτητα, σε κάθε επιχείρηση που διεξάγεται από τις Ένοπλες Δυνάμεις, ιδιαίτερη σημασία στα πλαίσια της επιτυχούς υλοποίησής της έχουν οι διαταγές που πρέπει να εκτελέσουν οι στρατιώτες, αλλά και η απόλυτη ακρίβεια ως προς τον τρόπο που αυτές δίνονται σε αυτούς προκειμένου να εκτελεστούν σύμφωνα με το σκεπτικό αυτού που δίνει την διαταγή. Η σαφήνεια και η απλότητα στην έκφραση βοηθάει στην αποφυγή των όποιων κινδύνων ελλοχεύουν για παρερμηνείες, κάτι το οποίο θα μπορούσε να αποβεί ολέθριο, ειδικά σε κρίσιμες περιόδους. Σε αυτά λοιπόν τα πλαίσια, ο στρατός ξηράς του Ηνωμένου Βασιλείου για παράδειγμα έχει καταλήξει στην υιοθέτηση συλλογικών εκφράσεων, οι οποίες στοχεύουν στην εξομάλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των στρατιωτών. Αυτό το στοιχείο σε συνδυασμό με την ειδική εκπαίδευση την οποία διέρχονται οι υψηλόβαθμοι αξιωματικοί κατά την διάρκεια της καριέρας τους προκειμένου να είναι σε θέση να εκφράζονται με σαφήνεια και ακρίβεια την ώρα που δίνουν τις διαταγές τους προσδίδοντας μάλιστα σε αυτές συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των στρατιωτών. Όλα τα ανωτέρω έχουν ως αποτέλεσμα να ενισχύονται οι δεσμοί στο εσωτερικό της ομάδας, να διεξάγεται απρόσκοπτα η επικοινωνία μεταξύ των μελών αυτής και να έχουν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα κατά την εκτέλεση της αποστολής που καλούνται κάθε φορά να φέρουν εις πέρας.

Στα πλαίσια των διαταγών ή στα πλαίσια της διεξαγωγής της επικοινωνίας μεταξύ των στρατιωτών, είναι χαρακτηριστική η συχνή χρήση

ονομάτων με υποκοριστικές καταλήξεις για συγκεκριμένα άτομα ή περιοχές, καθώς μέσω αυτών των λεκτικών συμβόλων εντείνονται τα συναισθήματα της αυτοπεποίθησης και της σιγουριάς και εμπιστοσύνης μεταξύ των στρατιωτών. Παράλληλα, αυτού του είδους οι μετονομασίες ενισχύουν ακόμα περισσότερο την πεποίθηση στο εσωτερικό της ομάδας πως όλοι αποτελούν μέλη του ίδιου κοινωνικού συστήματος, γεγονός που εντείνει τη συνοχή μεταξύ τους και τους επιτρέπει να δρουν συλλογικά, μεθοδικά και οργανωμένα, από τη στιγμή που όλοι αποτελούν μέλη του ίδιου κοινωνικού συστήματος (King, 2006 : 501 – 503).

2.2.2 Η συντονισμένη κίνηση

Κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων οι διαταγές που λαμβάνουν οι στρατιώτες και οι οποίες έχουν ως βασικό περιεχόμενό τους την παρότρυνσή τους να αναλάβουν συγκεκριμένες δράσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτές οι δράσεις απαιτούν από την πλευρά των στρατιωτών συντονισμένες κινήσεις υπό καθεστώς έντασης. Σε αυτό ακριβώς το στοιχείο ανταποκρίνεται οι προσπάθεια ενδυνάμωσης της συνοχής στο εσωτερικό της ομάδας. Προκειμένου να ενισχυθεί το στοιχείο της επικοινωνίας μεταξύ των στρατιωτών συστηματικά εκτελούνται ασκήσεις μεταξύ των μελών της ομάδας σε όλα τα επίπεδα προκειμένου να είναι σε θέση να εκτελέσουν συντονισμένα τις διαταγές που θα λάβουν την κρίσιμη στιγμή. Από το συντονισμό των σωματικών τους κινήσεων καθίσταται εφικτό να ενοποιηθούν ως ομάδα και να λειτουργούν ως ένα κομμάτι παρά τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που αυτοί παρουσιάζουν. Για το λόγο αυτό και στα πλαίσια της θητείας τους οι στρατιώτες εξασκούνται διαρκώς σε τέτοιου είδους σωματικές ασκήσεις. Ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που επίκειται η συμμετοχή τους σε κάποιους είδους επιχείρηση υψηλής επικινδυνότητας (είτε ειρηνευτική είτε πολεμική) πραγματοποιούνται συστηματικά ασκήσεις εξομοίωσης αυτών στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό προκειμένου να μπορέσει ο κάθε στρατιώτης να αντιληφθεί το ρόλο που θα παίξει κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης της επιχείρησης αυτής σε πραγματικό χρόνο. Το γεγονός αυτό μειώνει σημαντικά το ενδεχόμενο κάποιου λάθους ενώ παράλληλα μέσω αυτών επιτυγχάνεται η συνοχή και η αποτελεσματικότητα στο εσωτερικό της ομάδας (King, 2006 : 503 – 505).

2.2.3 Οι σαφείς κατευθυντήριες εντολές

Έχει παρατηρηθεί πολλές φορές πως στα πλαίσια της διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων είναι δυνατόν να υπάρξουν διάφοροι παράγοντες οι οποίοι ενδέχεται να επηρεάσουν σημαντικά το βαθμό της συνοχής της ομάδας, ωθώντας πολλά από τα μέλη της στο να ενεργούν με γνώμονα το ατομικό συμφέρον και όχι με βάση την συλλογική προσπάθεια που καταβάλλεται για την υλοποίηση του κοινού στόχου που τίθεται από την ομάδα. Τέτοιοι παράγοντες οι οποίοι μπορεί να διασπάσουν τους στενούς συνεκτικούς δεσμούς μεταξύ των στρατιωτών είναι το αυξημένο άγχος, η έντονη σωματική και ψυχολογική καταπόνηση την οποία βιώνουν σε πραγματικό χρόνο κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής επιχείρησης (τόσο σε πολεμικές όσο και σε απλούστερες μορφές επιχειρήσεων όπως είναι οι αποστολές ειρηνευτικού χαρακτήρα) ή και στην περίπτωση προσημείωσης επιχειρήσεων με την εκτέλεση ασκήσεων ετοιμότητας υψηλής έντασης.

Προκειμένου λοιπόν να μπορέσει να καταστεί εφικτή η διατήρηση της συνοχής στο εσωτερικό της στρατιωτικής ομάδας είναι ανάγκη οι στρατιώτες να λαμβάνουν διαρκώς έγκυρη και έγκαιρη ενημέρωση από τους ανωτέρους τους, η οποία τους παρέχεται συνήθως μέσω διαταγών. Στο πλαίσιο αυτών των διαταγών, ενημερώνονται για το βαθμό υλοποίησης των στόχων που έχουν τεθεί, για τα αποτελέσματα της δράσης τους, για το τι πρέπει ακόμα να κάνουν, επιβραβεύεται η μέχρι τότε προσπάθεια που έχουν καταβάλει, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν παράλληλα και νέες διαταγές με στόχο τη συνέχιση των προσπαθειών τους.

Αυτή η διαρκής επικοινωνία έχει ως αποτέλεσμα να ενδυναμώνεται ο βαθμός συμμετοχής και συνεκτικότητας της ομάδας, αφού ο κάθε στρατιώτης ξεχωριστά έχει τη δυνατότητα να αντιληφθεί το σημαντικό ρόλο που αυτός διαδραματίζει κατά την ώρα της επιχείρησης, συμβάλλοντας έτσι, έστω και σε ένα μικρό ποσοστό, προς την κατεύθυνση της επίτευξης του κοινού στόχου. Αυτή η επίγνωση πως ο ρόλος του είναι σημαντικός, εντείνει το αίσθημα της ευθύνης που φέρει απέναντι στους συναδέλφους (συμπολεμιστές) του και απέναντι στην ίδια την ομάδα, γεγονός που τον κάνει να λειτουργεί συντονισμένα. Αυτή η ιδιαίτερη ανάγκη που έχει ο στρατιώτης να παίρνει

διαρκώς διαταγές οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στο γεγονός πως ο ίδιος είδη από την αρχή της εκπαίδευσής του έχει συνηθίσει στο να λαμβάνει διαταγές με την μορφή συγκεκριμένων εκφράσεων οικείων προς αυτόν, οι οποίες με την πάροδο του χρόνου του έχουν γίνει βίωμα με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητο σε αυτόν να τις ακούει και κατά τη διάρκεια της πραγματοποίησης κάποιας αποστολής σε πραγματικό χρόνο προκειμένου να αισθάνεται ότι βρίσκεται σε ένα ελεγχόμενο και οικείο περιβάλλον όπως αυτό της εκπαίδευσης. (King, 2006 : 497 – 507).

Έτσι, ο καθένας μπορεί να αντιληφθεί πως η ανάπτυξη και η διατήρηση της επικοινωνίας στο εσωτερικό μιας στρατιωτικής ομάδας έχει βαρύνουσα σημασία, είτε πρόκειται για απλές δραστηριότητες οι οποίες εκτελούνται στα πλαίσια της καθημερινότητας της στρατιωτικής ζωής είτε πρόκειται για την εκτέλεση πολεμικών επιχειρήσεων καθόσον μέσω αυτής επιτυγχάνεται υψηλή συνεκτικότητα και αποτελεσματικότητα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις καλά εκπαιδευμένες Ένοπλες Δυνάμεις. Για αυτόν ακριβώς το λόγο, είναι ιδιαίτερα σημαντικό η επικοινωνία μεταξύ των μελών των ομάδων να επιδιώκεται από όλους ανεξαιρέτως τους στρατιωτικούς, οποιουδήποτε βαθμού, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, είτε πρόκειται για περιπτώσεις στρατευμάτων που συμμετέχουν σε πραγματικές επιχειρήσεις είτε πρόκειται για στρατεύματα τα οποία εκτελούν δευτερεύουσες επιχειρήσεις μη πολεμικού χαρακτήρα. Μέσα από αυτή τη διαδικασία ενισχύεται η αποτελεσματικότητα και η συνεκτικότητα της ομάδας και αυξάνουν οι πιθανότητες επίτευξης των στόχων που της ανατέθηκαν .

Κεφάλαιο 3^ο: Η επαγγελματικοποίηση των Ένοπλων Δυνάμεων και η έννοια της «ηγεσίας»

3.1 Η επαγγελματικοποίηση των Ένοπλων Δυνάμεων

Στα πλαίσια της διαρκούς εξέλιξης η οποία είναι εμφανής σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής ζωής των ανθρώπων και η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των ευρύτερων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών, οι ίδιες οι Ένοπλες Δυνάμεις καλούνται να προσαρμοστούν άμεσα σε αυτές τις αλλαγές και προχωρούν πλέον σε επαναπροσδιορισμό του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας τους. Αυτό σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει πως οι Ένοπλες Δυνάμεις στη σύγχρονη εποχή αποχωρίζονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, αντίθετα επιχειρούν να προσδιορίσουν εκ νέου το λόγο για τον οποίο είναι αναγκαία η διατήρηση και η ομαλή λειτουργία τους με γνώμονα τις ραγδαίες μεταβολές στην σύγχρονη κοινωνία ως σύνολο αλλά και στον άνθρωπο ως άτομο.

Είναι σαφές όμως πως στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της διαρκούς τεχνολογικής εξέλιξης οι ίδιες οι Ένοπλες Δυνάμεις, ακόμα και στις περιπτώσεις κρατών τα οποία είναι κατά κύριο λόγο ειρηνικά και τα οποία δεν διαθέτουν επεκτατικές βλέψεις, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα, θα πρέπει εκτός από τη βασική τους αποστολή που είναι κυρίως η διασφάλιση των συνόρων της χώρας, να προχωρήσουν οπωσδήποτε και σε μία διαδικασία εκμοντερνισμού η οποία θα αποσκοπεί στην παγιώσει του ρόλου και της θέσης τους στο εσωτερικό της ευρύτερης κοινωνίας. Απώτερος σκοπός να είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις σε θέση να ανταποκριθούν με ικανοποιητικό τρόπο σε αυτές τις νέες απαιτήσεις, οδηγούμενες έμμεσα σε μία κατεύθυνση επαγγελματικοποίησης.

Είναι πλέον φανερό πως η αξιοποίηση των εφέδρων στρατιωτών οι οποίοι καλούνται να υπηρετήσουν για λίγους μόνο μήνες στις Ένοπλες Δυνάμεις δεν είναι αρκετή προκειμένου να συμβάλουν ουσιαστικά στη διαδικασία εκμοντερνισμού των Ενόπλων Δυνάμεων. Παράλληλα οι έφεδροι στρατιώτες τις περισσότερες φορές δεν έχουν και τις εξειδικευμένες γνώσεις που θα απαιτούντο, ώστε να συμβάλουν ουσιαστικά στην διαδικασία

εκμοντερνισμού των Ενόπλων Δυνάμεων στις τάξεις των οποίων καλούνται να υπηρετήσουν. Επιπρόσθετα η εξοικείωση των στρατιωτικών με τα νέα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα και εργαλεία είναι απολύτως αναγκαία, αφού μέσα από αυτή τη διαδικασία μπορεί να επαναπροσδιοριστεί πλήρως ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένες οι ίδιες οι Ένοπλες Δυνάμεις, ενώ παράλληλα μπορεί να συμβάλλει και στον επαναπροσδιορισμό του ρόλου που αυτές διαδραματίζουν τόσο στη συνείδηση των ίδιων των στρατιωτών όσο και στη συνείδηση της υπόλοιπης κοινωνίας. Υπό αυτό λοιπόν το πρίσμα, παρατηρείται πως σε διεθνές επίπεδο οι Ένοπλες Δυνάμεις τείνουν να αποτελούνται στην πλειοψηφία τους από μόνιμο προσωπικό, το οποίο έχει σχεδόν και την αποκλειστική ευθύνη για την εύρυθμη λειτουργία, οργάνωση και διοίκηση τους. Η απασχόληση μεγάλου αριθμού μόνιμου προσωπικού στα πλαίσια των Ενόπλων Δυνάμεων συντελεί αφ' ενός στην ύπαρξη μεγαλύτερης σταθερότητας και συνεκτικότητας στο εσωτερικό του, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά και στην μετεξέλιξη αυτών και την εξοικείωσή τους με τις νέες σύγχρονες τεχνολογίες αλλά και στο προσδιορισμό του ρόλου που καλούνται να αναλάβουν στην σύγχρονη κοινωνία.

Επιπροσθέτως, η επαγγελματικοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων μπορεί να συμβάλει και στην καλύτερη κατανόηση από την πλευρά της ευρύτερης κοινωνίας του ρόλου που αυτές καλούνται να παίξουν στα πλαίσια της σύγχρονης εποχής. Καθόσον το ίδιο το κοινωνικό σύνολο έχει τη δυνατότητα να ενημερώνεται για τις δράσεις που αναλαμβάνουν τα στελέχη στα πλαίσια των επιχειρήσεων που συμμετέχουν (τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό) και με τον τρόπο αυτό να απομακρύνουν τις όποιες αμφιβολίες αιωρούνται σχετικά με το ρόλο και την δράση τους κατά την διάρκεια αυτών. Στην πραγματικότητα, η επαγγελματικοποίηση του στρατού αποτελεί ένα είδος επικοινωνιακής στρατηγικής η οποία έχει ως άμεσο αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη αποδοχή του ρόλου των σύγχρονων Ενόπλων Δυνάμεων από την πλευρά της κοινωνίας και την ανάπτυξη μιας καλύτερης συνεργασίας με την πολιτική ηγεσία. Άλλωστε, η καλλιέργεια ενός κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ αυτών είναι απαραίτητη σε μία σύγχρονη δημοκρατική χώρα, διευκολύνοντας με αυτό τον τρόπο και τις όποιες διεργασίες εκσυγχρονισμού συντελούνται στο εσωτερικό τους να υλοποιηθούν με επιτυχία. Ακόμα όμως και σε αυτή την

περίπτωση, είναι σαφές πως οι ανθρώπινες σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μόνιμων στρατιωτικών ο ίδιος δηλαδή ανθρώπινος παράγοντας είναι αυτός που στην πραγματικότητα παίζει τον πιο σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς του.

Για αυτό το λόγο, αρκετοί επιστήμονες προερχόμενοι από τον κλάδο της Κοινωνιολογίας ασχολούνται καιρό τώρα συστηματικά με την μελέτη του ανθρώπινου παράγοντα και την προσπάθεια εξεύρεσης τρόπων μέσα από τους οποίους θα μπορούσαν να βελτιωθούν σε μεγάλο βαθμό τόσο η αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων όσο και οι συνθήκες διαβίωσης και συνύπαρξης των στρατιωτών στο πλαίσιο αυτών. Η δυνατότητα πρόσβασης του μόνιμου προσωπικού αυτών σε κοινωνικές υπηρεσίες για την υγειονομική τους κάλυψη, η παροχή ενός σταθερού και υψηλού για τα δεδομένα της εποχής μισθού ο οποίος τους επιτρέπει να ζουν με αξιοπρέπεια, χωρίς να είναι αναγκαίο για αυτούς να εξασκούν παράλληλα και ένα δεύτερο επάγγελμα, αποτελούν σαφώς μερικά από τα πιο σημαντικά κίνητρα τα οποία μπορεί να ωθήσουν ένα άτομο να εκδηλώσει την επιθυμία να ενταχθεί στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων, δίνοντάς του παράλληλα τα απαιτούμενα κίνητρα, ώστε να βελτιώνεται διαρκώς ο ίδιος και κατά συνέπεια να βελτιώνεται και το σύνολο της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας της μονάδας του. Το στέλεχος έτσι δεν θα ανησυχεί για τα ανώτερο ζητήματα ιδιαίτερα από την στιγμή που κάνει οικογένεια και μετά οπότε και πλέον επηρεάζονται τα μέλη της από την ύπαρξη ή μη αυτών των παροχών.

Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει αναφορικά με την επαγγελματικοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων είναι η κοινωνική σύνθεση που αυτές θα πρέπει να έχουν. Είναι σαφές πως αυτή η σύνθεση σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να είναι ανακόλουθη με τη γενικότερη κοινωνική πραγματικότητα που επικρατεί γενικότερα στο κοινωνικό περιβάλλον έξω από τις Ένοπλες Δυνάμεις. Αυτό σημαίνει πως στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων θα πρέπει να εντάσσονται άτομα προερχόμενα και από τα δύο φύλα, αλλά και άτομα προερχόμενα από διαφορετικές φυλές ή θρησκείες, ανάλογα και με τη σύνθεση της ευρύτερης κοινωνίας. Ωστόσο, για να μην υπάρχουν προβλήματα τα οποία θα ανακύψουν ως αποτέλεσμα αυτής της διαφορετικότητας μεταξύ των απασχολούμενων στελεχών, θα πρέπει η επιλογή τους να στηρίζεται σε

κριτήρια τα οποία αφορούν κυρίως τη δυνατότητα προσαρμογής τους, ενσωμάτωσης, με ομαλό τρόπο στα πλαίσια μιας ομάδας και να εξαιρούνται το δυνατών αυτής άτομα τα οποία δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να προσαρμοστούν στο πλαίσιο αυτό αποτυγχάνοντας σε αυτήν την διαδικασία επιλογής. Τα κριτήρια και η επιλογική αυτή διαδικασία δεν είναι κάτι νέο για τις Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό αυτών και είναι ιδιαίτερα αυστηρό σε πολλές περιπτώσεις όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των ειδικών δυνάμεων. Μια αντίστοιχη διαδικασία ενσωμάτωσης συμβαίνει και στην περίπτωση των εφέδρων στρατιωτών, οι οποίοι προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, από διαφορετικές φυλές αλλά και από διαφορετικές θρησκείες, και παρ' όλα αυτά καταφέρνουν στην πλειοψηφία τους τουλάχιστον να συνυπάρχουν αρμονικά κατά την διάρκεια της θητείας τους ως αποτέλεσμα της εκπαίδευσης που λαμβάνουν .

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί και μια σημαντική διαφοροποίηση που παρατηρείται κατά τις τελευταίες δεκαετίες στην πλειοψηφία των σύγχρονων δημοκρατιών κρατών, μεταξύ των οποίων είναι και η Ελλάδα, σε σχέση με τις αλλαγές που έχουν προωθηθεί ως προς την ορθότερη οργάνωσή των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτή η διαφοροποίηση έγκειται κυρίως στο γεγονός πως στις μέρες μας, η ισχύς των Ενόπλων Δυνάμεων δεν καθορίζεται αποκλειστικά και μόνο με βάση την αριθμητική τους υπέροχη, πράγμα το οποίο ήταν σύνηθες κατά το παρελθόν, καθώς οι περισσότερες Ένοπλες Δυνάμεις στον κόσμο αποτελούνται πλέον από μικρότερο αριθμό μόνιμου προσωπικού. Το κριτήριο ισχύος των Ενόπλων Δυνάμεων έχει γίνει περισσότερο τεχνολογικό και ποιοτικό και λιγότερο αριθμητικό υπό την έννοια ότι ισχυρές ένοπλες δυνάμεις συνεπάγονται τεχνολογικά υπέρτερες και αρτιότερα εκπαιδευμένες και όχι ποσοτικά μεγαλύτερες. (Janowitz, 1960, 417 - 430) Το ανωτέρω κριτήριο εκμεταλλεύονται περισσότερο αριθμητικά μικρότερες Ένοπλες Δυνάμεις για να βελτιώσουν το επίπεδο ισχύος και λιγότερο οι αριθμητικά μεγαλύτερες. Αυτό όμως δεν σημαίνει ταυτόχρονα πως μειώνεται η αποτελεσματικότητα ή η ετοιμότητα του στρατού να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε απειλή. Ο μικρός αριθμός στρατιωτών οι οποίοι όμως απασχολούνται μόνιμα σε αυτόν, παρουσιάζει μία σειρά από άλλα ενδεχομένως πιο σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως είναι ο υψηλότερος βαθμός συνοχής, η καλύτερη εκπαίδευση, η

μεγαλύτερη εξοικείωση με τις σύγχρονες τεχνολογίες κ.ά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η ετοιμότητά τους να παραμένει υψηλή και αμετάβλητη σε κρίσιμες περιόδους.

Πέραν ωστόσο των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει η επαγγελματικοποίηση του στρατού, αυτή μπορεί ενδεχομένως να έχει και κάποιες αρνητικές επιπτώσεις στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η επιλογή της μη στελέχωσης των Ενόπλων Δυνάμεων πλέον από εφέδρους στρατιώτες έχει ως αποτέλεσμα και την αλλαγή του ρόλου που αυτές διαδραματίζουν στην κοινωνία ως φορέας κοινωνικοποίησης του ατόμου, ενώ η τάση υπεροχής που ενδεχομένως να καλλιεργείται στη συνείδηση του μόνιμου προσωπικού που υπηρετεί σε αυτές μπορεί επίσης να επηρεάσει αρνητικά την αίσθηση του υψηλού καθήκοντος και προσφοράς προς την πατρίδα που πρέπει να νιώθουν όλοι όσοι υπηρετούν στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι Ένοπλες Δυνάμεις μπορεί να αποτελέσουν μια δεξαμενή προώθησης και απορρόφησης όλων εκείνων των ανθρώπων που δεν έχουν καταφέρει να ενταχθούν με άλλο τρόπο στην αγορά εργασίας και αναζητούν μια οποιαδήποτε δουλειά. Στην περίπτωση αυτή το σταθερό εργασιακό περιβάλλον (οικονομικά και επαγγελματικά) που οι σύγχρονες Ένοπλες Δυνάμεις προσφέρουν αποτελεί για αυτούς σημαντικό λόγω ένταξης σε αυτές. Η επιλογή όμως αυτών να υπηρετήσουν στις Ένοπλες Δυνάμεις καθαρά και μόνο έχοντας ως κίνητρο τις οικονομικές απολαβές, είναι πιθανό να επηρεάσει αρνητικά την αποτελεσματικότητά τους και να επιφέρει σημαντικές αλλαγές ακόμα και στην ίδια τη δομή της κοινωνίας. Ο ρόλος των αξιωματικών σε αυτή την περίπτωση είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τη σωστή διαχείριση των ικανοτήτων του μόνιμου προσωπικού προς την κατεύθυνση της διασφάλισης της συνοχής στο εσωτερικό της μονάδας. Υπό αυτό λοιπόν το πρίσμα, οι σύγχρονες στρατιωτικές μονάδες οφείλουν να επαναπροσδιορίσουν και την έννοια της "ηγεσίας", έτσι όπως αυτή γινόταν αντιληπτή στους κόλπους των Ενόπλων Δυνάμεων κατά τα προηγούμενα χρόνια και στο πώς ο ρόλος αυτής έχει ενδεχομένως μεταβληθεί σήμερα. Είναι σαφές πως στις μέρες μας ο ρόλος της ηγεσίας οφείλει να εστιάζεται κυρίως στην προσπάθεια διαμόρφωσης όσο το δυνατόν πιο εξισορροπημένων ανθρώπινων σχέσεων στα πλαίσια των Ενόπλων Δυνάμεων, οι οποίες θα επιτρέπουν την άμεση και καλή επικοινωνία

μεταξύ των στελεχών και θα τους ωθούν στο να λειτουργούν συντονισμένα και συλλογικά (Gresle, 2005 : 52 – 54).

3.2 Ο ρόλος της ηγεσίας στις Ένοπλες Δυνάμεις

Εκτός από το στοιχείο του ανθρώπινου παράγοντα και την ανάπτυξη της επικοινωνίας μέσω των υγιών διαπροσωπικών σχέσεων στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της συνεκτικότητας και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους παίζει ο ρόλος της ηγεσίας σε αυτές. Στα πλαίσια αυτά λοιπόν, είναι αναγκαία η προσπάθεια διερεύνησης του τρόπου μέσα από τον οποίο λειτουργεί η ηγεσία στο εσωτερικό της στρατιωτικής μονάδας, έτσι ώστε να εντοπιστούν οι παράγοντες που την επηρεάζουν με κάθε πιθανό τρόπο, αλλά και οι μέθοδοι που αξιοποιούνται για την εκτίμηση αυτής στο πλαίσιο των Ενόπλων Δυνάμεων. Είναι προφανές πως η κατοχή της εξουσίας και η επιβολή της δύναμης αποτελούν καθοριστικό παράγοντα ο οποίος επιδρά σε μεγάλο βαθμό στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Αυτό είναι κάτι που συμβαίνει σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας και όχι μόνο στις Ένοπλες Δυνάμεις. Σε ό,τι σχετίζεται με αυτές το συγκεκριμένο στοιχείο λαμβάνει προφανώς ακόμα πιο διευρυμένες διαστάσεις, από τη στιγμή που η εύρυθμη λειτουργία αυτών στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε αυτές τις σχέσεις εξουσίας. Εντός των Ενόπλων Δυνάμεων, ο εκάστοτε αξιωματικός ο οποίος έχει στα χέρια του την εξουσία, έχει ταυτόχρονα και τη δυνατότητα να την ασκεί ακολουθώντας κάθε φορά διαφορετικές μεθόδους ενάσκησης αυτής, ανάλογα βέβαια και με τα ιδιαίτερα προσωπικά του χαρακτηριστικά. Έτσι, έχει τη δυνατότητα να μπορεί να απαιτήσει από τα υφιστάμενα στελέχη την άμεση συμμόρφωσή τους προς τις διαταγές του και την απόλυτη πειθαρχία εκ μέρους τους προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι που ο ίδιος έχει θέσει.

Η εξουσία που έχει ένας αξιωματικός στα πλαίσια των Ενόπλων Δυνάμεων προέρχεται κυρίως από τον σεβασμό των υπολοίπων απέναντι στο πρόσωπό του, στην εμπιστοσύνη που του επιδεικνύουν και η οποία προέρχεται

σε μεγάλο ποσοστό από το βαθμό που αυτός κατέχει στη στρατιωτική ιεραρχία, στο ήθος του που σε γενικές γραμμές είναι αποτέλεσμα των γνώσεων του, αλλά και της δράσης του στα πλαίσια της επαγγελματικής στρατιωτικής του πορείας (Πιπερόπουλος, 2004 : 163).

Με βάση τις απόψεις που διατύπωσε ο Μαξ Βέμπερ αναφορικά με την προέλευση της εξουσίας, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αυτή διακρίνεται σε τρεις κυρίως κατηγορίες:

- ❖ Στην έννομη εξουσία, η οποία στηρίζεται πάνω σε συγκεκριμένους κανόνες που νομιμοποιούν κάποιον να την ασκεί πάνω σε άλλους.
- ❖ Στην πατροπαράδοτη εξουσία, η οποία δεν απορρέει τόσο από θεμελιωμένους και σαφώς προσδιορισμένους κανόνες, αλλά πηγάζει κυρίως από τη γενικότερη πεποίθηση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε μία ομάδα ατόμων πως πρέπει να επιδείξουν υπακοή και εμπιστοσύνη σε κάποιον άλλον εξαιτίας της υψηλής θέσης που αυτός κατέχει.
- ❖ Η χαρισματική εξουσία, η οποία προέρχεται από το θαυμασμό και το βαθύ σεβασμό απέναντι σε κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο το οποίο θεωρείται μάλιστα ως πρότυπο σε σχέση με το μοντέλο ζωής που έχει υιοθετήσει και διαθέτει άκρως εξειδικευμένες γνώσεις και ικανότητες όσον αφορά τον τομέα στον οποίο δραστηριοποιείται (Πιπερόπουλος, 2004 : 164).

Σε κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα με τη μορφή της εξουσίας που εφαρμόζεται μπορεί να υπάρξουν μεμονωμένα άτομα τα οποία επιδεικνύουν έντονο προβληματισμό σε σχέση με το κατά πόσο είναι υποχρεωμένα ή όχι να υπακούσουν και να σεβαστούν κάποιον ακόμα και ανώτερο τους ιεραρχικά, ενώ πολλοί είναι και αυτοί που θέτουν ερωτήματα σχετικά με τα όρια της εξουσίας που είναι δυνατό να έχει ένας άνθρωπος επάνω τους. Παρ' όλα αυτά, αν και τα συγκεκριμένα ερωτήματα και οι όποιες αμφιβολίες ενυπάρχουν, θα μπορούσαν να απασχολήσουν αρκετούς ανθρώπους σε άλλου είδους κοινωνικά συστήματα, στην περίπτωση των Ενόπλων Δυνάμεων αυτό το φαινόμενο είναι αρκετά περιορισμένο. Ο λόγος για τον οποίο παρατηρείται αυτό

το φαινόμενο έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων, η εξουσία πηγάζει κυρίως μέσα από ένα αυστηρά οργανωμένο πλαίσιο, το οποίο μάλιστα προσδιορίζει πλήρως και την ίδια τη διαδικασία μέσω της οποίας αυτή η εξουσία ασκείται. Αυτό το πλαίσιο λοιπόν, δεν επιτρέπει την ύπαρξη αμφιβολιών για την ανάδυση αντιθέσεων στο εσωτερικό της στρατιωτικής μονάδας, καθώς σε περίπτωση ανυπακοής απέναντι σε κάποια διαταγή, προβλέπονται με βάση το στρατιωτικό κώδικα συγκεκριμένες κυρώσεις προς τους απείθαρχους.

Στα πλαίσια της άσκησης της εξουσίας στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως ο άνθρωπος αμέσως μετά τη στιγμή της γέννησής του αποτελεί κομμάτι τόσο ενός ευρύτερου συνόλου (της κοινωνίας) όσο και ενός εγγύς συνόλου (της οικογένειας) τα οποία διαθέτουν κανόνες και συγκεκριμένη ιεραρχική δομή. Η ίδια οικογένεια λοιπόν η οποία είναι και ο πρωτογενής φορέας κοινωνικοποίησης του ατόμου, έχει τα χαρακτηριστικά ύπαρξης μιας κάποιας ιεραρχίας στο εσωτερικό της. Έτσι, κατά κάποιο τρόπο ο άνθρωπος από πολύ νωρίς εξοικειώνεται με το να δείχνει υπακοή απέναντι σε πρόσωπα που θεωρεί ή είναι στην πραγματικότητα ανώτερα του (γονείς) από άποψη ιεραρχίας. Στην περίπτωση των Ενόπλων Δυνάμεων, οι ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους υψηλόβαθμους αξιωματικούς και τους υφιστάμενούς τους διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ίδια την αποτελεσματικότητα και τη συνοχή της μονάδας, όπως ακριβώς συμβαίνει και με οποιονδήποτε άλλο οργανισμό. Έτσι και στα πλαίσια των Ενόπλων Δυνάμεων, η λειτουργία τους θα πρέπει να στηρίζεται στην ύπαρξη μιας αυστηρής κατανομής αρμοδιοτήτων και καθηκόντων μεταξύ των στελεχών τους, αλλά και σε μία αυστηρή ιεραρχική δομή, καθώς μόνο μέσα από αυτήν τη διαδικασία θα μπορέσουν οι στόχοι που τίθενται κάθε φορά να μπορέσουν να υλοποιηθούν με επιτυχία.

Το ζήτημα λοιπόν της εξουσίας, η διαδικασία και ο τρόπος άσκησης της, οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα υψηλόβαθμα στελέχη και τους υφιστάμενούς τους αποτέλεσαν ζητήματα που απασχόλησαν από πολύ νωρίς τους ειδικούς και τους ερευνητές. Ως εκ τούτου, ήταν αναμενόμενο από πολύ νωρίς να καταβληθεί μία προσπάθεια διερεύνησης των βασικών χαρακτηριστικών και των αξόνων πάνω στους οποίους θα πρέπει να κινείται

κάποιος, προκειμένου κατά την ενάσκηση της εξουσίας που του έχει ανατεθεί να μπορεί να θεωρείται παράλληλα και ως ένας αποτελεσματικός ηγέτης.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν προχωρήσει στην έκδοση ενός εγχειριδίου με τις βασικές αρχές που θα πρέπει να διέπουν έναν αποτελεσματικό και ικανό ηγέτη, ήδη από το 1951, προκειμένου να διευκολύνει τα υψηλόβαθμα στελέχη τους να ανταποκριθούν στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του ρόλου τους, εμπνέοντας την υπακοή και απολαμβάνοντας τον απαιτούμενο σεβασμό και την εμπιστοσύνη των υφιστάμενων τους που αποτελεί βασικό συστατικό των ισχυρών Ενόπλων Δυνάμεων.

Με γνώμονα λοιπόν τις συγκεκριμένες αρχές, έτσι όπως διατυπώνονται στο εν λόγω εγχειρίδιο, παρατηρείται πως η ικανότητα της αυτογνωσίας παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της διαρκούς βελτίωσης των ικανοτήτων ενός ατόμου που αναλαμβάνει μία ηγετική θέση. Χάρη στην αυτογνωσία, ο άνθρωπος είναι σε θέση να έχει μια περισσότερο πλήρη εικόνα του εαυτού του, αναγνωρίζοντας τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες του και λειτουργώντας με έναν τέτοιο τρόπο, ώστε να προσπαθεί πάντοτε να δείχνει την καλή πλευρά του εαυτού του απέναντι στους άλλους. Μέσα από αυτή τη διαρκή προσπάθεια αυτοβελτίωσης ο αξιωματικός μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προς τους υφισταμένους του και ένας ιδανικός ηγέτης, εμπνέοντας τους στρατιώτες της μονάδας του ώστε να είναι περισσότερο αποτελεσματικοί, μέσα φυσικά και από την παράλληλη και διαρκή εκπαίδευσή τους. Ταυτόχρονα, η αυτογνωσία θα οδηγήσει το συγκεκριμένο αξιωματικό στη διαδικασία της βελτίωσης, της διαρκούς εξοικείωσης με τις νέες τεχνολογίες και την κατάρτισή του πάνω στο άμεσο αντικείμενο της εργασίας του (Μπίκος, 2011 : 44 – 45).

Ο εκάστοτε αξιωματικός θα πρέπει λοιπόν να χαρακτηρίζεται από την θέληση και την προθυμία να αναλάβει τις ευθύνες που του αναλογούν ακόμα και σε περίπτωση κάποιας αποτυχίας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία αποφεύγονται οι οποίες δυσλειτουργίες και αδυναμίες μπορεί να προκύψουν εξαιτίας της μετάθεσης ευθυνών, ενώ παράλληλα και ο ίδιος βελτιώνεται αισθητά, έχοντας παράλληλα τη δυνατότητα να επανορθώσει και να ανακτήσει την εμπιστοσύνη των υπολοίπων στο πρόσωπό του. Η υπευθυνότητα και η

ειλικρίνεια σε σχέση με την ανάληψη των ευθυνών αποτελούν σημαντικά στοιχεία τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν συνεκτικά ανάμεσα στις σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ των ανώτερων και των κατώτερων στελεχών εντός των Ενόπλων Δυνάμεων.

Επιπροσθέτως, σημαντικό ρόλο παίζει η αποφασιστικότητα, αλλά και η σαφήνεια κατά την εκφορά των διαταγών. Η κάθε εντολή η οποία δίνεται προς τους υφισταμένους με τρόπο απλό και ξεκάθαρο είναι σίγουρο πως θα εκτελεστεί με μεγαλύτερη ακρίβεια και ταχύτητα. Αντίθετα, ένας αξιωματικός ο οποίος δεν διαθέτει υψηλή αυτοπεποίθηση, είναι διστακτικός κατά την ώρα της λήψης σημαντικών αποφάσεων ή δεν σκέφτεται καθαρά και αντικειμενικά με αποτέλεσμα να δίνει πολλές και συχνά αντικρουόμενες διαταγές, μπορεί να αποβεί καταστροφικός για την ίδια την μονάδα και την αποτελεσματικότητά της.

Αυτές οι βασικές αρχές που προαναφέρθηκαν σε σχέση με τον τρόπο άσκησης της ηγεσίας από την πλευρά των ανώτερων αξιωματικών αποτελούν σε γενικές γραμμές και τους βασικούς κανόνες πάνω στους οποίους στηρίζεται η ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των ηγετών και των υπολοίπων. Έτσι λοιπόν, ο εκάστοτε αξιωματικός θα πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζει τους υφισταμένους του, να κατανοεί τις διαφορετικές ανάγκες που έχει ο καθένας από αυτούς, αλλά ταυτόχρονα να προσπαθεί και να τους ενοποιεί, φροντίζοντας για το καλό τους και για την εύρυθμη λειτουργία της μονάδας της οποίας ηγείται ο ίδιος προκειμένου να επιτευχθεί ο εκάστοτε αντικειμενικός σκοπός της ομάδας. Το αίσθημα της εμπιστοσύνης από τους υφιστάμενους προς το πρόσωπό του, ενισχύει την ομαδικότητα μεταξύ αυτών, τη συνεργασία και τη συλλογικότητα στο εσωτερικό της ομάδας. Ταυτόχρονα, ο ηγέτης δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να χαρακτηρίζεται από υπεροψία ή από υπέρμετρο εγωισμό, αλλά θα πρέπει να φροντίζει πάντα να γίνεται σαφής και κατανοητός σε σχέση με τους στόχους που τίθενται κάθε φορά, καθώς η πλήρης κατανόηση των ανατιθέμενων στόχων από όλους θα επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα στην ομαδική προσπάθεια επίτευξής τους. Έτσι λοιπόν γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι, στην περίπτωση που η ηγεσία ασκείται ακολουθώντας πιστά τους παραπάνω άξονες, τότε η διοίκηση της μονάδας θα είναι ομαλή και αποτελεσματική (Field Manual, 1990, 5 - 7).

Κεφάλαιο 4^ο: Μελέτη Περίπτωσης των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής

4.1 Σκοπός της έρευνας

Η Στρατιωτική Κοινωνιολογία αποτελεί έναν επιστημονικό υπο-κλάδο ο οποίος ασχολείται εκτενώς με την ανάδειξη σημαντικών ζητημάτων που αφορούν τη λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων και το πώς αυτά μπορεί να επηρεάσουν τόσο το επίπεδο της συνεκτικότητας στο εσωτερικό των στρατιωτικών ομάδων και την ισορροπία των ανθρώπινων σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των στρατιωτών όσο και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Στο στόχαστρο λοιπόν των ερευνητών που ασχολούνται με το συγκεκριμένο τομέα βρίσκεται ο τρόπος οργάνωσης και εύρυθμης λειτουργίας των Ενόπλων Δυνάμεων, η διερεύνηση των κανόνων που διέπουν τη στρατιωτική ζωή, ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένη η διοικητική ιεραρχία, το πώς επιτυγχάνεται η υπακοή, η διερεύνηση του ρόλου που καλούνται να διαδραματίσουν αυτές τόσο κατά τη διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων όσο και σε περιόδους ειρήνης, αλλά και ζητήματα που αφορούν την καταπολέμηση των διακρίσεων και τη διασφάλιση της ισότητας των δύο φύλων στο εσωτερικό του χωρίς απαραίτητα να περιορίζονται μόνο σε αυτά τα ζητήματα. Έχοντας ως δεδομένο το γεγονός ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν μια μικρογραφία της κοινωνίας μας, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας, καθόσον στελεχώνονται από τα ίδια τα άτομα τα οποία αποτελούν κομμάτι της εν λόγω κοινωνίας.

Με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία διαπιστώνεται πως οι περισσότερες από τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στον συγκεκριμένο τομέα έχουν προέλθει κυρίως είτε από τις ίδιες τις στρατιωτικές υπηρεσίες είτε από ιδιωτικούς φορείς, ενώ δεν είναι σε καμία περίπτωση αρκετές προκειμένου να αναδείξουν και να μελετήσουν πολύπλευρα αυτά τα ζητήματα. Έτσι, η παρούσα εργασία όπως επισημάνθηκε και στην εισαγωγή επιχειρεί να αναδειχθεί ο ρόλος που διαδραματίζουν οι Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στην εξέλιξη της αμερικάνικης κοινωνίας και στην αντιμετώπιση των σύγχρονων κοινωνικών ζητημάτων που αυτή αντιμετωπίζει,

υπό το πρίσμα της αυστηρής οργάνωσής που διαθέτουν και της σημασία που αυτές αποδίδουν στον ανθρώπινου παράγοντα για την αποτελεσματικότητά τους. Στα πλαίσια της έρευνας γίνεται μία εκτενής περιγραφή των συνθηκών που επικρατούν στις Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, οι οποίες θεωρούνται από τις πιο ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις στον κόσμο, προκειμένου να διαπιστωθεί μέσα ακριβώς από ποιες διαδικασίες κατάφεραν οι συγκεκριμένες να αυξήσουν τη συνεκτικότητα στο εσωτερικό τους και να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά τους αντιμετωπίζοντας στο βάθος της ιστορίας τους σχεδόν το σύνολο των προαναφερθέντων ζητημάτων κάποια με μεγαλύτερη επιτυχία από κάποια αλλά αποτελώντας έτσι ιδανικό παράδειγμα προς μελέτη για τις υπόλοιπες Ένοπλες Δυνάμεις ανά τον κόσμο.

4.2 Μέθοδος έρευνας

Η περιπτωσιολογική μελέτη ως μέθοδος έρευνας αξιοποιείται σε αρκετούς ερευνητικούς κλάδους ιδιαίτερα μάλιστα σε αυτούς που σχετίζονται με την οικονομία, την εκπαίδευση ή την κοινωνιολογία. Σύμφωνα με αρκετούς μελετητές, η συγκεκριμένη μέθοδος θεωρείται ως η καταλληλότερη στα πλαίσια της διενέργειας μιας έρευνας όπου επιδιώκεται να αποσαφηνιστεί το πλαίσιο της λειτουργίας ενός συγκεκριμένου προγράμματος, οργανισμού ή θεσμού, οι επιδράσεις που αυτό μπορεί να δέχεται από το ευρύτερο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον και ο προσδιορισμός των πλεονεκτημάτων ή των μειονεκτημάτων που παρουσιάζουν (Basse, 1999 : 22 – 26).

Παρά το γεγονός ότι από πολλούς θεωρείται ως μία εύκολη μέθοδος έρευνας, εντούτοις κάτι τέτοιο στην πραγματικότητα δεν ισχύει, αφού είναι αρκετά σύνθετη και απαιτητική προκειμένου να πραγματοποιηθεί ολοκληρωμένα και να οδηγήσει στη διεξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Για αυτό το λόγο, ο εκάστοτε ερευνητής που επιλέγει τη συγκεκριμένη ερευνητική μέθοδο θα πρέπει πρωτίστως να διαχειριστεί με ικανοποιητικό τρόπο το χρόνο που έχει στη διάθεσή του και αξιοποιώντας την κριτική και αφαιρετική του σκέψη να εξετάσει το προς μελέτη θέμα με τρόπο μεθοδικό, συστηματικό και οργανωμένο (Yin, 1994 : 3 – 9). Στα πλαίσια αυτά, καθίσταται ιδιαίτερα

σημαντικό ο ερευνητής να έχει αποσαφηνίσει στο μυαλό του πλήρως τα όρια στα οποία πρόκειται να επεκταθεί η μελέτη του, να εντοπίσει τα προβλήματα που πιθανώς θα αναδυθούν κατά τη διεξαγωγή της και να βρει τρόπους για την αντιμετώπισή τους. Παράλληλα, θα πρέπει να τονιστεί πως η συγκεκριμένη μέθοδος απαιτεί από την πλευρά του σαφή γνώση αναφορικά με το θεωρητικό υπόβαθρο του θέματος που έρευνα. Επιπλέον, ο ίδιος θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος ώστε να μην εκπλαγεί στην περίπτωση που η περιπτωσιολογική μελέτη την οποία εξετάζει δεν συμβαδίζει πλήρως με τα όσα διατυπώνονται σε επίπεδο θεωρίας, καθώς κάτι τέτοιο είναι συχνά πιθανό να παρατηρηθεί (Bassegy, 1999 : 73, Crowe et al., 2011 : 1 – 4).

Ακόμα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η περιπτωσιολογική μελέτη απαιτεί έναν αυστηρό και σαφή ερευνητικό σχεδιασμό. Παρά το γεγονός ότι ανάμεσα στους ερευνητές έχουν παρατηρηθεί κατά καιρούς αρκετές διαφοροποιήσεις αναφορικά με τον τρόπο και τη διαδικασία σχεδιασμού μιας περιπτωσιολογικής μελέτης, ανάλογα και με το επιστημονικό υπόβαθρο του καθενός, εντούτοις οι περισσότεροι φαίνονται να συμφωνούν πως κατά τα πρώτα κιόλας στάδια ο ερευνητής είναι σημαντικό να έχει αποφασίσει το τι ακριβώς επιθυμεί να διερευνήσει, να έχει καταλήξει ως προς το σκοπό για τον οποίο διεξάγεται η συγκεκριμένη έρευνα και με βάση τα κριτήρια που επέλεξε να μπορέσει να αξιολογήσει την επιτυχία ή την αποτυχία της συγκεκριμένης μελέτης (Stake, 1995 : 15 – 34, Bassegy, 1999 : 65, Robson, 2007 : 60 – 63, Cohen et al., 2008 : 14 – 18).

4.3 Γενικά χαρακτηριστικά των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής

Για μία μεγάλη χρονική περίοδο, η οποία υπερέβαινε τα 25 χρόνια, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής παρατηρήθηκε η ανάδυση έντονων πολιτικών και πολιτιστικών συγκρούσεων εξαιτίας της απαγόρευσης που υπήρχε για την δυνατότητα της ένταξης ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών στις Ένοπλες Δυνάμεις. Η πολιτική αυτή που έμεινε ευρύτερα γνωστή με την ονομασία "μην ρωτάς μην πεις «don't ask don't tell» εφαρμόστηκε από το 1993 έως και το 2011 περίπου (Taylor & Lewis, 2018 : 167). Ωστόσο, παρά το γεγονός της

απαγόρευσης στις παραπάνω πληθυσμιακές κατηγορίες να μετέχουν στο σώμα των Ενόπλων Δυνάμεων δεν υπήρχε μια σαφής πρόβλεψη σχετικά με τη δυνατότητα που είχαν ή όχι οι διεμφυλικοί να καταταγούν και να υπηρετήσουν ως μόνιμο προσωπικό στο σώμα των Ενόπλων Δυνάμεων. Παρ' όλα αυτά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αν και δεν υπήρχε ξεκάθαρη πρόβλεψη για τη συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων, εντούτοις σε πρακτικό επίπεδο συναντούσαν τεράστια εμπόδια, καθώς απορρίπτονταν τις περισσότερες φορές ούτως ή άλλως εξαιτίας των υψηλών στρατιωτικών ιατρικών προτύπων, αλλά και εξαιτίας άλλων δευτερευόντων παραγόντων.

Η οριστική κατάργηση αυτής της πολιτικής κατά το 2011, από τον νεοεκλεγέντα τότε πρόεδρο Barack Obama είχε ως αποτέλεσμα το ζήτημα του δικαιώματος κατάταξης στις Ένοπλες Δυνάμεις να αποτελέσει ένα από τα πιο βασικά σημεία διεκδίκησης των διεμφυλικών, το οποίο έπαιρνε μάλιστα ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις εξαιτίας και της διεύρυνσης του κινήματος που παρατηρήθηκε αναφορικά με τα δικαιώματα των «ΛΟΑΤ» (Taylor & Lewis, 2018 : 244). Η κατάργηση της προαναφερθείσας πολιτικής άφησε στην πραγματικότητα ανοιχτό το πεδίο για τη δυνατότητα των διεμφυλικών να καταταγούν στις Ένοπλες Δυνάμεις. Έτσι, το συγκεκριμένο ζήτημα απασχόλησε για δεύτερη φορά την αμερικανική κοινωνία το 2014, όταν κατά τη διάρκεια της θητείας του ο τότε υπουργός άμυνας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής ανέφερε κατηγορηματικά πως θα πρέπει να εξεταστεί εκ νέου η συγκεκριμένη απαγόρευση. Από αυτή τη διατύπωση της συγκεκριμένης δήλωσης χρειάστηκε να περάσουν άλλα δύο χρόνια, προκειμένου ο νέος υπουργός Άμυνας, ο Κάρτερ το 2016, να προχωρήσει σε δημόσια δήλωση σχετικά με τη δυνατότητα που είχαν πλέον οι διεμφυλικοί Αμερικανοί πολίτες να καταταγούν στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων (Bromwich,2017).

Αυτή η απόφαση είχε ιδιαίτερη σημασία, καθόσον χρονολογικά συνέπεσε και με τη δυνατότητα που παρεχόταν πλέον στις γυναίκες να λαμβάνουν ενεργά μέρος σε στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η λογική που υπερίσχυσε πίσω από την εφαρμογή αυτής της συγκεκριμένης πολιτικής στηρίχθηκε ως επί το πλείστον στο παράδειγμα των Ενόπλων Δυνάμεων του Καναδά, οι οποίες από το 2010 και μετά υιοθέτησαν σε σχέση με το συγκεκριμένο ζήτημα μία πολιτική που άφηνε ελεύθερο το πεδίο κατάταξης στις

Ένοπλες Δυνάμεις όποιου πολίτη το επιθυμούσε ανεξαρτήτως των σεξουαλικών του προτιμήσεων. Με βάση τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για το συγκεκριμένο ζήτημα διαπιστώθηκε πως αυτό δεν επηρέασε σε καμία περίπτωση ούτε τον τρόπο λειτουργίας, αλλά ούτε και το βαθμό της αποτελεσματικότητας των Ένόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Okros & Scott 2015 : 248 – 249).

Βέβαια, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι αλλαγές που επέφερε σε σχέση με το δικαίωμα κατάταξης στις Ένοπλες Δυνάμεις ο πρόεδρος Barack Obama δεν διήρκησαν για μεγάλο χρονικό διάστημα, αφού λίγο αργότερα ο νεοεκλεγής πρόεδρος Donald Trump έθεσε και πάλι νέα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία εάν το άτομο που επιθυμεί να καταταγεί σε αυτές βρίσκεται σε διαδικασία αλλαγής φύλου ή έχει πραγματοποιήσει εγχείρηση αλλαγής φύλου, θα πρέπει να απομακρύνεται από την ενεργό υπηρεσία για τον λόγο αυτό. Η αιτιολόγηση της απαγόρευσης εδράστηκε κυρίως σε οικονομικούς λόγους και πιο συγκεκριμένα στο γεγονός ότι οι συγκεκριμένες κατηγορίες ανθρώπων εμφανίζουν μεγάλο κόστος νοσηλείας που επιβαρύνει το δημόσιο ταμείο, ενώ ταυτόχρονα έχει παρατηρηθεί πως κάνουν χρήση και παρατεταμένων αδειών. Η ανωτέρω τροποποίηση παρά το γεγονός ότι δεν απαγορεύει με κατηγορηματικό και ρητό τρόπο το δικαίωμα κάποιου διεμφυλικού να καταταγεί στις Ένοπλες Δυνάμεις, στην πραγματικότητα ωθεί εκ των πραγμάτων πολλά από αυτά τα άτομα είτε να τον εγκαταλείψουν είτε να υπηρετούν σε αυτές καταπιεζόμενα, αποκρύπτοντας τις πραγματικές σεξουαλικές τους προτιμήσεις. Έτσι, μέσα σε ένα μικρό χρονικό διάστημα τεσσάρων μόλις ετών, τα διεμφυλικά άτομα βίωσαν επαναλαμβανόμενες αλλαγές ως προς τις ελευθερίες και τα δικαιώματα τους καθώς από την απαγόρευση που υπήρχε αρχικά κέρδισαν το δικαίωμα τους να κατατάσσονται στις Ένοπλες Δυνάμεις, για να το απωλέσουν κατά κάποιο τρόπο στην συνέχεια και πάλι, οδηγώντας τους στο περιθώριο .

Διάφορες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί από το "National Transgender Discrimination Survey" (NTDS) έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως όλες αυτές οι συνεχείς αλλαγές επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη συνεκτικότητα, αλλά και την αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών μονάδων, καθώς τα διεμφυλικά άτομα τα οποία υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αν προστεθούν μαζί και με άλλες κατηγορίες

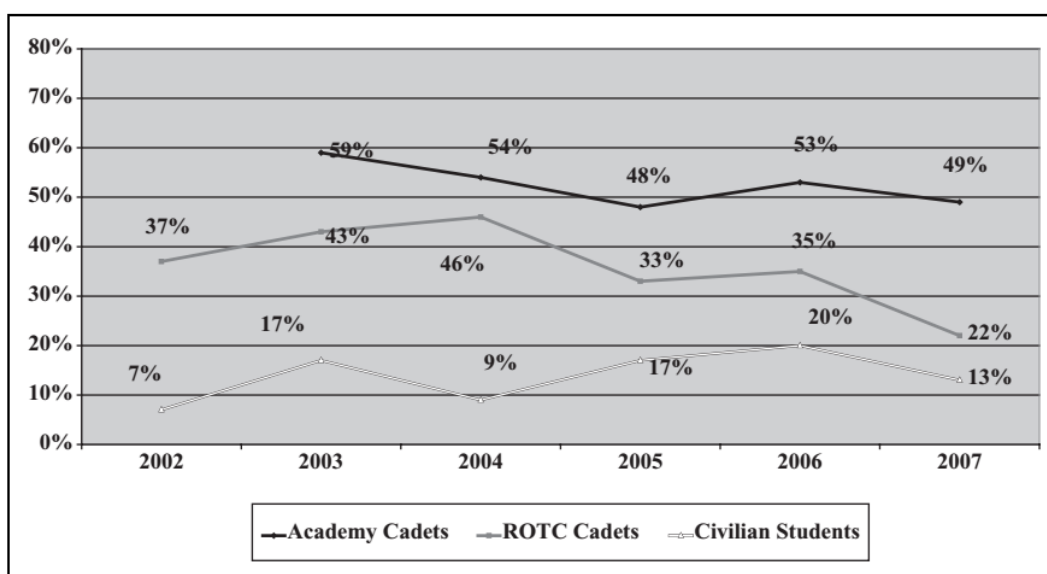
ανθρώπων οι οποίες εμφανίζουν διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις σε σχέση με το φύλο τους, αποτελούν ένα μικρό αλλά σημαντικό ποσοστό του συνόλου των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, περίπου 15.500 διεμφυλικά άτομα υπηρετούν είτε υπηρετούσαν παλιότερα σε διάφορες θέσεις στις Ένοπλες Δυνάμεις της Αμερικής ως έφεδροι στρατιώτες. Από την άλλη, υπάρχουν και 134.000 στρατιωτικοί οι οποίοι δηλώνουν διεμφυλικοί και είναι πλέον βετεράνοι ή έχουν αποσυρθεί από την ενεργό υπηρεσία (Gates & Herman, 2014 : 1 – 2).

Βασική αιτία για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας από το NTDS αποτέλεσε το γεγονός πως εμφανίστηκε ένα σημαντικά υψηλό ποσοστό το οποίο αγγίζει το 20% των διεμφυλικών οι οποίοι είχαν εκφράσει την επιθυμία τους να υπηρετήσουν στις Ένοπλες Δυνάμεις σε κάποια στιγμή της ζωής τους, αλλά αυτό δεν κατέστη εφικτό λόγω της υπάρχουσας απαγόρευσης. Μάλιστα, ένας από τους συμμετέχοντες στην έρευνα δήλωσε πως παρά το γεγονός ότι ο ίδιος είχε καταφέρει να συγκεντρώσει μια αρκετά υψηλή βαθμολογία η οποία του επέτρεπε να ενταχθεί στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, υπηρετώντας την πατρίδα του από τη θέση του αξιωματικού, εν τέλει αυτός απορρίφθηκε, καθόσον τα γεννητικά του όργανα ήταν διαφορετικά και δεν ταυίζονταν με αυτά του φύλου του, γεγονός που θεωρήθηκε ότι επηρέασε την βαθμολογία του. (Lewis et al, 2019, 278)

Σε ό,τι αφορά τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό των στρατιωτικών μονάδων, παρατηρείται πως τα διεμφυλικά άτομα τις περισσότερες φορές αισθάνονται μία έντονη καταπίεση, αφού καλούνται από τους ανωτέρους τους να υπερβαίνουν ολοένα και περισσότερο τα όρια του εαυτού τους, πετυχαίνοντας όσο το δυνατόν πιο υψηλές επιδόσεις κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους, ενώ παράλληλα συνήθως περιθωριοποιούνται από τους υπόλοιπους στρατιώτες και βρίσκονται αντιμέτωποι με την άσκηση λεκτικής και ψυχολογικής βίας εις βάρος τους, η οποία εκδηλώνεται με τη χρησιμοποίηση υποκοριστικών ή με τη χρήση υποτιμητικών "παρατσουκλιών" ή ακόμα και σε κάποιες εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις και με την χρήση σωματικής βίας. Ως εκ τούτου, καθίσταται φανερό ότι οι διακρίσεις με βάση το

φύλο μπορεί να επιδράσουν με αρνητικό τρόπο κατά τη διάρκεια της εκπλήρωσης της θητείας των διεμφυλικών ατόμων.

Ο βαθύς συντηρητισμός που εξακολουθεί να υπάρχει και να υποβόσκει στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αποτυπώνεται και σε μελέτες σύμφωνα με τις οποίες ένα ποσοστό που αγγίζει το 49% των συμμετεχόντων στην έρευνα φοιτητών των Στρατιωτικών Ακαδημιών, εμφανίστηκαν να είναι υπέρ της απαγόρευσης, κάτι το οποίο εμφανίζει μεγάλη διαφοροποίηση σε σχέση με την άποψη των υπόλοιπων φοιτητών πανεπιστήμιου που σε ποσοστό διαχρονικά κάτω του 20 % είναι υπέρ της απαγόρευσης ενώ το αντίστοιχο ποσοστό μεταξύ των Reserve Officer Training Corp (ROTC) (αξιωματικών που προέρχονται από πανεπιστήμια και όχι από Στρατιωτικές Ακαδημίες) είναι περίπου στην μέση της διαφοράς των δυο προηγούμενων αγγίζοντας το 22% το 2007 (Πίνακας 1) (Ender et al, 2011, 168).

Πίνακας 1, (Ender et al, 2011, 168)

Επιπροσθέτως, είναι φανερό πως οι γυναίκες που υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις είναι περισσότερο ανοιχτές στο ενδεχόμενο άρσης αυτής της απαγόρευσης και της δυνατότητας που πρέπει να παρασχεθεί στα διεμφυλικά άτομα να υπηρετούν κανονικά στις Ένοπλες Δυνάμεις, σε σχέση με

τους άντρες συναδέλφους τους που είναι σαφώς πιο αρνητικοί σε συνδυασμό με τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. (Πίνακας 2) (Ender et al, 2011, 169).

	Bar from military	
	<i>f</i>	%
Male, Republican cadets	581	69.8
Male, Republican civilians	65	47.4
Female, Republican cadets	64	43.8
Male, Democrat cadets	207	41.2
Female, Democrat cadets	34	19.7
Male, Democrat civilians	43	14.4
Female, Republican civilians	23	13.4
Female, Democrat civilians	22	4.5

Πίνακας 2, (Ender et al, 2011, 169)

Επομένως, παρατηρείται πως και το ίδιο το φύλο μπορεί να λειτουργήσει προωθητικά ή ανασταλτικά στη διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών απόψεων, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό την ίδια την κοινή γνώμη, αλλά και τις εξελίξεις στο εσωτερικό των στρατιωτικών μονάδων (Leal, 2005 : 130).

4.4 Η ισότητα των δύο φύλων στις Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής

Είναι γεγονός πως από το 2014 και μετά, παρατηρήθηκε μία συστηματική προσπάθεια για τη διασφάλιση της ισότητας των φύλων και τη δίκαιη αντιμετώπιση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων και πιο συγκεκριμένα στο Αμερικανικό Πολεμικό Ναυτικό. Κάποιες προσπάθειες είχαν ήδη αρχίσει να γίνονται από το 2012, τα αποτελέσματα των οποίων όμως θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ήταν απογοητευτικά. ενδεικτικά από τις 14 γυναίκες που κατατάχθηκαν εθελοντικά στον Αμερικανικό στρατό το 2014, καμία δεν κατάφερε να ολοκληρώσει την απαιτούμενη εντατική εκπαίδευση που αντιστοιχεί σε ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης 100%. Το γεγονός αυτό προβλημάτισε τόσο την πολιτική ηγεσία όσο και τη στρατιωτική ηγεσία, αφού το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης κατά τη διάρκεια της βασικής εκπαίδευσης σε ό,τι αφορά τους άνδρες στρατιώτες δεν υπερβαίνει σε ποσοστό το 25%. Παρ' όλα αυτά, δεν εγκαταλείφθηκε η

προσπάθεια και οι συγκεκριμένες δράσεις εξακολούθησαν να υλοποιούνται με συστηματικό τρόπο. Αξίζει να αναφερθεί ιδιαίτερα η επιτυχία πως σημειώθηκε στην περιοχή της Βόρειας Καρολίνας, όπου από τις 13 γυναίκες οι οποίες στρατολογήθηκαν στο «Σώμα των Πεζοναυτών», οι περισσότερες κατάφεραν να ολοκληρώσουν με επιτυχία το βασικό πρόγραμμα εκπαίδευσης, το οποίο όμως ήταν λιγότερο απαιτητικό συγκριτικά με αυτό των ανδρών. (Brownson, 2014 : 766)

Ακόμα όμως και πριν το 2012, ήδη από το 2008, είχαν πραγματοποιηθεί σημαντικές αλλαγές ως προς την ομαλότερη πρόσβαση των γυναικών στις Ένοπλες Δυνάμεις με την υιοθέτηση του τεστ φυσικής κατάστασης που θα έπρεπε να ολοκληρώσουν οι γυναίκες κατά την διάρκεια της κατάταξης τους στις Ένοπλες Δυνάμεις. Αυτές οι αλλαγές έγιναν με τη βαθιά πεποίθηση πως η σκληρή προπόνηση και η συστηματική και μεθοδική άσκηση θα μπορούσε να θέσει στο περιθώριο τις διαφορές που η ίδια η φύση έχει ορίσει ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες και οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη διατήρηση της φυσικής τους κατάστασης, η οποία είναι αποτέλεσμα κατά κύριο λόγο της διαφορετικής μυϊκής ανατομίας των δυο φύλλων. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι για τις γυναίκες στις Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής εκ των πραγμάτων είναι περισσότερο δύσκολο να καταταγούν στο Σώμα των Πεζοναυτών, αφού ένα ελάχιστο ποσοστό των γυναικών είναι ικανό να ολοκληρώσει με επιτυχία τα προαπαιτούμενα τα οποία είναι αναγκαία για να περάσουν με επιτυχία το τεστ της φυσικής κατάστασης καθαρά για λόγους μυϊκής ανατομίας και μόνο καθόσον δεν ισχύουν διαφορετικά προαπαιτούμενα ανάλογα με το φύλλο.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ανοίξει εκ νέου στο εσωτερικό της κοινωνίας και κατ'επέκταση στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων που αποτελούν μικρογραφία αυτής η συζήτηση για το ζήτημα της δυνατότητας των γυναικών να υπηρετούν σε αυτές, αλλά και του ρόλου που αυτές μπορούν να διαδραματίσουν, όντας ίσες με τους άντρες. Είναι σαφές πως οι προηγούμενες προσπάθειες απέδειξαν πως η απαίτηση εκ μέρους των γυναικών να επιδείξουν μια φυσική κατάσταση σε επίπεδο παρόμοιο με αυτό των ανδρών, είναι δύσκολο να υλοποιηθεί σε πρακτικό επίπεδο. Ωστόσο, μέχρι και το 2016, ο πολιτικός λόγος για την ίση δυνατότητα πρόσβασης των γυναικών στο σώμα

των πεζοναυτών άρχισε να παίρνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα και ζητήματα που αφορούσαν τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους, να έχουν την ίδια επαγγελματική αποκατάσταση, ζητήματα που αφορούσαν τον εκμηδενισμό της ύπαρξης φαινομένων σεξουαλικής παρενόχλησης εναντίον τους στα πλαίσια της ζωής εντός των μονάδων που υπηρετούσαν, αλλά και τη διαδικασία της πλήρους αποδοχής τους σε υψηλόβαθμες θέσεις και της ισότιμης συμμετοχής τους σε ενδεχόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις. (Brownson, 2014 : 766)

Βέβαια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι παρά το γεγονός ότι έχουν καταργηθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής σχεδόν όλοι οι νόμοι οι οποίοι απαγορεύουν στις γυναίκες να ασκούν το στρατιωτικό επάγγελμα, εντούτοις συνεχίζει να παραμένει ανοιχτός ο κοινωνικός διάλογος για το κατά πόσο αυτές μπορούν να ανταποκριθούν σε αυτού του είδους τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα όπως και το αντίθετο φίλο, συνεισφέροντας στην ορθή διοικητική οργάνωση και την ενδυνάμωση των Ενόπλων Δυνάμεων.

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να επισημανθεί πως το ζήτημα γύρω από το οποίο θα πρέπει να εστιαστεί το ενδιαφέρον δεν είναι τόσο η επίτευξη της ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα, αλλά κυρίως η θεώρησή τους ως ισοδύναμα. Η έννοια της ισοδυναμίας είναι αυτή η οποία τελικά μπορεί να παραβλέψει και να υπερπηδήσει τα ζητήματα τα οποία προκύπτουν ως αποτέλεσμα της φυσικής διαφοροποίησης ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες η οποία εν πολλοίς οφείλεται στη σωματική τους διάπλαση. Ο βαθμός διασφάλιση της ισοδυναμίας είναι αυτός που τελικά θα καθορίσει, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του «Σώματος των Πεζοναυτών» του απαιτητικότερου από τους τέσσερις κλάδους ως προς την φυσική κατάσταση των στελεχών κλάδου, το βαθμό που οι γυναίκες θα μπορέσουν να καταταγούν στις Ένοπλες Δυνάμεις και να υπηρετήσουν είτε από τη θέση του απλού στρατιώτη είτε ως αξιωματικοί όπως ακριβώς και οι μελλοντικοί συνάδελφοι τους άνδρες.

Η αλήθεια είναι ότι οι βασικές αξίες του συγκεκριμένου κλάδου εδράζονται γύρω από τρεις κύριους άξονες: α) την τιμή, β) το θάρρος κατά την ώρα της μάχης και γ) την πλήρη αφοσίωση στο συλλογικό στόχο. Σε ό,τι αφορά

την ηγεσία υπάρχουν σαφώς προσδιορισμένες έντεκα συνολικά αρχές οι οποίες είναι απολύτως αναγκαίο να τηρούνται σε κάθε περίπτωση και δεκατέσσερα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία θα πρέπει να διαθέτει ο κάθε αξιωματικός που καλείται να διαδραματίσει και το ρόλο του ηγέτη. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι κοινά και για τους άντρες και τις γυναίκες, αφού αποτελούν δεξιότητες οι οποίες μπορεί να υπάρχουν ανεξάρτητα από το φύλο του καθενός. Στα πλαίσια αυτά, η οποιαδήποτε συζήτηση εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να υπάρχει είναι σαφές πως στηρίζεται κατά κύριο λόγο σε μία φιλοσοφική σφαίρα περισσότερο παρά στην ίδια την πραγματικότητα, έτσι όπως αυτή έχει διαμορφωθεί πάνω στις ανωτέρω βασικές αξίες του Σώματος των Πεζοναυτών (Brownson, 2014 : 767 - 768).

Στο Αμερικανικό πολεμικό ναυτικό τα δεδομένα είναι λίγο πιο διαφορετικά σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων της Αμερικής με δεδομένο το γεγονός ότι το προσωπικό υπηρετεί για μεγάλο χρονικό διάστημα (συνήθως όχι λιγότερο από 6 μήνες) σε ένα περιορισμένο περιβάλλον όπως είναι το πολεμικό πλοίο με στενότητα χώρου και περιορισμένες ανέσεις εκ της φύσεως του πλοίου. Οι γυναίκες υπηρετούν στα πολεμικά πλοία εδώ και περίπου τρεις δεκαετίες χωρίς όμως η ποσόστωση των γυναικών έναντι των ανδρών να έχει μεταβληθεί σημαντικά έκτοτε. Με δεδομένο ότι τα αμερικανικά πολεμικά πλοία συμμετέχουν σε αποστολές μακράν της βάσης τους για χρονική διάρκεια περίπου 6 μηνών όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το γεγονός ότι οι γυναίκες αποτελούν ένα ποσοστό περίπου 10% του συνολικού πληρώματος αποτελεί ένα αντικείμενο που αξίζει να μελετηθεί από τους ερευνητές.

Όπως ακριβώς συμβαίνει στα περισσότερα ναυτικά του κόσμου οι γυναίκες στο αμερικανικό πολεμικό ναυτικό διαθέτουν δικές τους ενδιαίτησης ξεχωριστές από τους άντρες δικούς τους χώρους υγιεινής ενώ δεν διακρίνονται από τους άντρες σε οποιοδήποτε τομέα της εργασίας τους. Εκτελούν ακριβώς τις ίδιες υπηρεσίες με τους άντρες συναδέλφους τους και δεν διαχωρίζονται για κανένα λόγο από αυτούς. Σε ότι αφορά τις φυσικές δοκιμασίες για την κατάταξη τους στο πολεμικό ναυτικό αλλά και στις ετήσιες δοκιμασίες φυσικής κατάστασης ισχύει όπως και στις υπόλοιπες Ένοπλες Δυνάμεις ειδική βαθμολογική κλίμακα η οποία διαφοροποιείται από αυτήν που ισχύει για τους

άντρες προκειμένου να επιτευχθεί το ισοδύναμο μεταξύ των δυο φύλλων. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στα αμερικανικά υποβρύχια στα οποία οι γυναίκες έγιναν δεκτές μόλις το 2011 (Stoner, 2021) και αποτελούν το τελευταίο προπύργιο των ανδρών το οποίο κατελήφθη από τις γυναίκες στο πλαίσιο της ισότητας των δύο φύλων στους κόλπους του αμερικανικού Πολεμικού Ναυτικού. Η δικαιολογία η οποία χρησιμοποιήθηκε καθόλα αυτά τα χρόνια προκειμένου να μην επιτρέπεται είσοδος και υπηρεσία των γυναικών στα αμερικανικά υποβρύχια ήταν το γεγονός ότι σε αυτά δεν ήταν δυνατό να διαχωριστούν οι χώροι προκειμένου οι γυναίκες να διαθέτουν δικούς τους χώρους υγιεινής και ενδιαίτησης, το πρόβλημα επιλύθηκε μετά από παραχωρήσεις και ανακατασκευές στο εσωτερικό αυτών προκειμένου να είναι δυνατόν να διαθέτουν οι γυναίκες δικό τους χώρο υγιεινής και ενδιαίτησης αλλά και με την παραλαβή νέων μονάδων στις οποίες υπήρχε πρόβλεψη για αντίστοιχους χώρους. Ειδικότερα στην περίπτωση των αμερικανικών υποβρυχίων επιλέχθηκε μία σταδιακή διαδικασία εντάξεις των γυναικών στα πληρώματα αυτών αρκετά διαφορετική από τα υπόλοιπα πλοία του αμερικανικού Πολεμικού Ναυτικού.

Πιο συγκεκριμένα πρώτες εντάχθηκαν στα αμερικανικά υποβρύχια οι γυναίκες αξιωματικοί και όταν αυτές εδραιώθηκαν σε αυτά αποτελώντας πρότυπα για τις υπόλοιπες γυναίκες που υπηρετούσαν στο αμερικανικό Πολεμικό Ναυτικό τότε επετράπη και στις γυναίκες των χαμηλότερων βαθμίδων της ιεραρχίας να υπηρετήσουν σε αυτά (καλύπτοντας πλέον όλες τις βαθμίδες της ιεραρχίας) (Stoner, 2021). Στο σημείο αυτό άξια αναφοράς είναι και η αυστηρότητα με την οποία αντιμετωπίζονται τα περιστατικά διαπροσωπικών σχέσεων στους κόλπους του Πολεμικού Ναυτικού σύμφωνα με τον εν ισχύ κανονισμό. Ακόμη και στην περίπτωση υποψίας ύπαρξης διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ γυναικών και αντρών εντός των Αμερικανικών πολεμικών πλοίων η διοίκηση του πλοίου (ο Κυβερνήτης και ο Υπαρχος) οφείλει να αναφέρει το γεγονός προς την ιεραρχία και άμεσα να αναληφθούν ενέργειες μετάθεσης ενός εκ των δύο που εμπλέκονται στο περιστατικό πριν ακόμη αυτό διερευνηθεί αν είναι αληθές ή όχι.

Η ανωτέρω διαδικασία καταδεικνύει την αποφασιστικότητα της ιεραρχίας του αμερικανικού Πολεμικού Ναυτικού να αντιμετωπίσει άμεσα τα περιστατικά

διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ μελών του πληρώματος των πολεμικών πλοίων καθόσον θεωρεί ότι αυτές μπορεί να επηρεάσουν την επιχειρησιακή ετοιμότητα και ικανότητα των πολεμικών της πλοίων και να αλλοιώσουν ανεπανόρθωτα το αίσθημα ομάδας που πρέπει να διακατέχει τα μέλη του πληρώματος ενός πολεμικού πλοίου. Στο ανωτέρω πλαίσιο εντάσσεται και η απόφαση του Πολεμικού Ναυτικού να μην υπηρετεί στο ίδιο πλοίο προσωπικό με συζυγική σχέση (άνδρας και γυναίκα που είναι παντρεμένη), προκειμένου ακριβώς να αποφεύγονται οι διαπροσωπικές σχέσεις που είναι δεδομένο ότι θα υφίστανται μεταξύ ενός ζευγαριού (MIL.PERS.MAN., 2020 : 4).

Στην αντίπερα όχθη βρίσκονται οι Brian Mitchell and Martin van Creveld οι οποίοι επιχείρησαν να καταδείξουν μέσα από μία έρευνα που πραγματοποίησαν πως οι γυναίκες σε γενικές γραμμές είναι ακατάλληλες για να υπηρετούν στα σώματα των Ενόπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και ιδιαίτερα μάλιστα για να παίρνουν ενεργά μέρος σε στρατιωτικές επιχειρήσεις (Brownson, 2014 : 768). Παρ' όλα αυτά, θα πρέπει να τονισθεί πως αυτές οι απόψεις πέρα από τα πολύ έντονα στοιχεία υποκειμενισμού που εμπεριέχουν βασίζονται σε γενικές γραμμές και σε στερεότυπα τα οποία υπήρχαν και διαιωνίζονταν για πολλά χρόνια στο εσωτερικό της αμερικανικής κοινωνίας και με βάση τα οποία ο ρόλος των γυναικών είναι εντελώς διαφοροποιημένος συγκριτικά με αυτόν των ανδρών. Στα πλαίσια της επιχειρηματολογίας τους, οι συγκεκριμένοι ερευνητές αναφέρουν πως οι σωματικές βιολογικές διαφορές ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες δεν τις καθιστά ικανές σε σωματικό επίπεδο να λαμβάνουν μέρος σε μάχες, ενώ ακόμα και ιστορικά, κατά τη διάρκεια της εξέλιξης του ανθρώπινου πολιτισμού, ήταν πολύ σπάνιες οι περιπτώσεις των κοινωνιών όπου οι γυναίκες συμμετείχαν ενεργά στη διεξαγωγή μαχών (Van Creveld, 2000 : 1 – 5). Η ακριβώς αντίθετη άποψη φαίνεται να υποστηρίζεται από την πλευρά των γυναικών μέσω των οργανώσεων που τις εκπροσωπούν σε αυτή την άτυπη διαμάχη, οι οποίες πιστεύουν πως το δικαίωμα της κατάταξής τους στις Ένοπλες Δυνάμεις απορρέει από τα ίσα δικαιώματα που έχουν και πρέπει να απολαμβάνουν με τους άντρες ως ίσοι πολίτες της χώρας και για το λόγω αυτό η δυνατότητα αυτή θα έπρεπε να θεωρείται δεδομένη (Brownson, 2014 : 768).

4.5 Η στρατιωτικοποίηση της εκπαίδευσης

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, εδώ και αρκετά χρόνια, παρατηρείται το φαινόμενο της διεύρυνσης – εξωστρέφειας των κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων και νομιμοποίησης της δυνατότητας παροχής μιας στρατιωτικού τύπου εκπαίδευσης ακόμα και εντός των δημόσιων σχολείων. Υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα όπου σε αρκετά σχολεία έχει επιτραπεί να λειτουργούν και μονάδες στρατολόγησης νέων, μετατρέποντάς επί της ουσίας σε «Κέντρα Αρχικής Εκπαίδευσης Στρατιωτών». Μάλιστα, υπάρχουν ειδικά χρηματοδοτούμενα προγράμματα όπου στρατιωτικοί οι οποίοι διαθέτουν τα απαραίτητα τυπικά προσόντα και έχουν πάρει πλέον τη σύνταξή τους, έχουν τη δυνατότητα να διδάσκουν ως εκπαιδευτικοί εντός των σχολικών μονάδων. Πολλοί από τους διευθυντές των σχολείων είναι πρώην υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ παράλληλα σε πολλά δημόσια σχολεία παρατηρείται το φαινόμενο μαθητές που έχουν επιλέξει να καταταγούν μελλοντικά στις Ένοπλες Δυνάμεις να φορούν εντός των σχολικών μονάδων τους όπου φοιτούν στρατιωτικές στολές για να συνηθίσουν στη στρατιωτική ζωή και την επίτευξη της ομοιογένειας μέσω της ενδυμασίας (Saltman, 2003 : 2). Εκτός από τα δημόσια σχολεία υπάρχουν και αρκετές περιπτώσεις όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν καταφέρει να εξαγοράσουν κάποια εκπαιδευτικά ιδρύματα μετατρέποντάς τα σε ιδιωτικά «Στρατιωτικά Εκπαιδευτήρια». Σε αυτά τα σχολεία είναι συχνή η παρουσία αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων στα πλαίσια του αναλυτικού προγράμματος διδασκαλίας, ενώ σημαντικό ρόλο παίζει και η μεταλαμπάδευση στρατιωτικών ιδανικών προς τους μαθητές των οποίων η πειθαρχία επιτυγχάνεται μέσω διαφόρων και συχνά αμφιλεγόμενων μεθόδων (Saltman, 2003 : 2).

Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές πως στο πλαίσιο αυτών των νομοθετικών διατάξεων ο μισθοφορικός στρατός στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής έχει αποκτήσει πλέον πλήρη πρόσβαση στην εκπαίδευση, παίζοντας συχνά σημαντικό ρόλο στο επίπεδο της διαμόρφωσης της καθημερινότητας των μαθητών που φοιτούν στα διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Αυτό το επίπεδο επίδρασης που ασκείτε προς τα παιδιά είναι ασφαλώς περισσότερο έντονο σε περιοχές ημι-αστικές ή σε καθαρά αγροτικές περιοχές και στις οποίες

φοιτούν περισσότερο μαθητές ή παιδιά τα οποία προέρχονται από οικογένειες που ανήκουν σε μεγάλο βαθμό στην εργατική τάξη και στα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα της κοινωνίας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Τα παιδιά που προέρχονται από αυτές τις οικογένειες βρίσκουν την ιδέα της θητείας στις Ένοπλες Δυνάμεις ως άκρως ελκυστική προκειμένου να ξεφύγουν από τη φτώχεια και την αγροτική ζωή. (Furumoto, 2005 : 205).

Οι πρακτικές αυτές των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων να διεισδύσουν στο εσωτερικό των δημόσιων σχολείων δεν μπορούν να χαρακτηριστούν παράνομες αντ'αυτού προβλέπονται από τη νομοθεσία του 2001, όπου στο άρθρο 9528 αυτής αναφέρεται σαφώς πως τα στελέχη της στρατολογίας έχουν το δικαίωμα να προσεγγίζουν μαθητές έχοντας ως στόχο να τους πείσουν να καταταγούν στις Ένοπλες Δυνάμεις, στο πλαίσιο της προσπάθειας που καταβάλλεται από τα στρατιωτικά σώματα να αυξήσουν τον αριθμό των στρατιωτών. Παράλληλα, μέσω της ίδιας νομοθεσίας η στρατολογία έχει απόλυτη πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα των μαθητών, ιδιαίτερα μάλιστα σε περιπτώσεις όπου οι σχολικές περιφέρειες χρηματοδοτούνται κυρίως από ομοσπονδιακά κονδύλια. Έχει τη δυνατότητα να προσεγγίζει μαθητές στα σχολεία εντάσσοντας τους στο πρόγραμμα Junior Reserved Officer Training Corps (JROTC) το οποίο στην ουσία αποτελεί έναν προθάλαμο για τη στρατολόγηση των μαθητών στο μέλλον στις Ένοπλες Δυνάμεις. Ενδεικτικό του επιπέδου διείσδυσης του προγράμματος στα σχολεία είναι το γεγονός ότι ενώ μέχρι το 2003 ο αριθμός των μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα ανέρχονταν στους 110.000 μαθητές τη διετία 2004-2005 ο αριθμός αυτός ανήλθε σε 500.000 μαθητές (Πίνακας 3) (Furumoto, 2005 : 204)

JROTC Units & Cadet Student Enrollment 2004-2005 School Year				
Branch	# of Units	# of Students Enrolled	Males	Femals
Army	1,562	274,176	151,407	122,769
Air Force	746	104,228	58,584	45,644
Navy	620	86,069	51,641	34,427
Marine corps	221	28,235	16,930	11,305
Total	3,149	492,708	278,562	214,145

Πίνακας 3, (Furumoto, 2005 : 204)

Στην περίπτωση που οι σχολικές μονάδες επιδείξουν άρνηση να επιδώσουν στους στρατολόγους τα στοιχεία των μαθητών, τότε αυτές θα βρίσκονται αντιμέτωπες ακόμα και με την άμεση διακοπή της χρηματοδότησής τους από τα Ομοσπονδιακά κονδύλια οδηγώντας τους σε βέβαιο κλείσιμο (Furumoto, 2005 : 200).

Αυτή η πρακτική των Αμερικανών Ενόπλων Δυνάμεων σε συνδυασμό με το άνοιγμα αυτών προς κατηγορίες πολιτών που μέχρι πρότινος δεν είχαν δικαίωμα να υπηρετούν σε αυτές, όπως οι γυναίκες πρόσφατα και παλαιότερα οι Αφρο-αμερικανοί πολίτες, είναι μία πρακτική που επιτρέπει στις Ένοπλες Δυνάμεις να έχουν πρόσβαση σε μία συνεχή τροφοδότηση του δυναμικού τους. Με αυτό τον τρόπο καθίστανται οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ικανές να συντηρούν τις στρατιωτικές τους επιχειρήσεις στα διάφορα πολεμικά μέτωπα που έχουν ανοίξει ανά την υφήλιο. Από την άλλη, μέσα από τις διαδικασίες αυτές αποφεύγονται οι λογικές αντιδράσεις που θα ανέκυπταν από την πλευρά της κοινωνίας μπροστά στο ενδεχόμενο μιας υποχρεωτικής επιστράτευσης του συνόλου του πληθυσμού για την υλοποίηση των επιχειρήσεων αυτών (Furumoto, 2005 : 201).

Το ζήτημα λοιπόν της εισχώρησης και της επιρροής του στρατού στο εσωτερικό της εκπαίδευσης την οποία και αντιμετωπίζει ως μια σημαντική δεξαμενή μέσα από την οποία θα μπορέσει να αντλήσει μόνιμο προσωπικό για να στελεχώσει τις μονάδες του αποτελεί ένα μείζον κοινωνικό ζήτημα και φυσικά θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να αναζητηθούν οι βαθύτερες επιπτώσεις που θα έχει αυτή η πρακτική σε ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο στο μέλλον.

4.6 Ένοπλες Δυνάμεις και διαπολιτισμικότητα

Είναι γεγονός πως κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών ο στρατός των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής έχει καταφέρει να θεωρείται ως ένας από τους ισχυρότερους στρατούς στον κόσμο, όντας σε θέση να αντιμετωπίσει σε ικανοποιητικό βαθμό κάθε επιχείρηση που συμμετείχε, αλλά και να λάβει μέρος σε πολεμικές επιχειρήσεις που διεξάγονται σε άλλες χώρες κυρίως της Μέσης

Ανατολής και Ασίας. Την τελευταία μάλιστα περίοδο έχει παρατηρηθεί πως αρκετά σημαντικά ποσά από το δημόσιο ταμείο έχουν δαπανηθεί στον τομέα της άμυνας και της εθνικής ασφάλειας προκειμένου να μπορέσει το μόνιμο προσωπικό το οποίο απασχολείται στις Ένοπλες Δυνάμεις να αποκτήσει μία σειρά από νέες δεξιότητες και ικανότητες. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να αναφερθεί και η προσπάθεια που καταβάλλεται για την ανάπτυξη και την προώθηση της έννοιας της διαπολιτισμικότητας στη συνείδηση των στρατιωτών. (Holmes-Eber et al, 2016 : 742)

Η συγκεκριμένη έννοια καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς επί της ουσίας αφορά όλες τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητες που είναι απαραίτητες στους στρατιώτες προκειμένου να είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν ικανοποιητικά και να μπορούν να είναι το ίδιο αποτελεσματικοί κατά την ώρα της μάχης και σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Η προώθηση της έννοιας της διαπολιτισμικότητας στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων σημαίνει πως το στρατιωτικό προσωπικό οφείλει να αναπτύξει δεξιότητες οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την γλωσσική επάρκεια και κατανόηση ή τις γνώσεις αναφορικά με το πώς θα πρέπει να συμπεριφέρονται οι στρατιώτες όταν βρίσκονται σε ξένες χώρες, σεβόμενοι τις ντόπιες πολιτισμικές παραδόσεις και διαφοροποιήσεις από αυτούς. Σε αντίθεση με την εκμάθηση ξένων γλωσσών προκειμένου να είναι σε θέση οι Αμερικάνοι στρατιώτες να μπορούν να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά με τους κατοίκους άλλων χωρών, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η αλλαγή της νοοτροπίας σε σχέση με τη στάση που οφείλουν να τηρούν απέναντι στις διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις αποτελεί μία διαδικασία πολύ πιο σύνθετη και αρκετά περίπλοκη, καθώς σε αυτήν παίζουν ρόλο σε μεγάλο βαθμό και τα προσωπικά βιώματα του κάθε στρατιώτη, αλλά και αρκετοί παράγοντες που σχετίζονται με την προσωπικότητα, την ψυχολογία του ή ακόμα και τις γενικότερες κοινωνικές συνθήκες, δηλαδή το κατά πόσο η ίδια η κοινωνία επιδεικνύει ανεκτικότητα και σέβεται το διαφορετικό. . (Holmes-Eber et al, 2016 : 742)

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθώ και σε ένα βασικό προτέρημα που διαθέτουν οι Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής οι οποίες όντας ένα κομμάτι της ίδιας της αμερικανικής κοινωνίας διακατέχονται από έντονα στοιχεία διαπολιτισμικότητας. Η αμερικανική κοινωνία

αποτελούμενη από πολλές διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες όπως για παράδειγμα, ευρωπαίοι (Ιρλανδοί, Αγγλοσάξονες, Ιταλοί), Λατινογενής (Μεξικανοί, Λατινοαμερικανοί) διαφόρων θρησκειμάτων (Καθολικοί, προτεστάντες, μουσουλμάνοι, ιουδαίοι) είναι μία πολυπολιτισμική κοινωνία γεγονός που έχει επίδραση άμεσα τις Ένοπλες Δυνάμεις αυτής. Πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι έχει προσφέρει τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα έναντι άλλων όχι ιδιαίτερα πολυπολιτισμικών Ενόπλων Δυνάμεων στο πεδίο της κατανόησης και της προώθησης της έννοιας της διαπολιτισμικότητας. Ιδιαίτερα όταν το ανωτέρω πλεονέκτημα συνδυάζεται με στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων τα οποία πέραν αυτού διαθέτουν, το μορφωτικό επίπεδο αλλά και τα ιδιαίτερα εκείνα κοινωνικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν μια προσωπικότητα η οποία είναι ανοιχτή στην διαπολιτισμικότητα το αποτέλεσμα είναι ιδιαίτερα θετικό στη συνείδηση των στρατιωτών (Holmes-Eber et al, 2016 : 746). Υπάρχουν όμως και εκείνες οι εξαιρέσεις οι οποίες έρχονται να επιβεβαιώσουν τον κανόνα, σύμφωνα με τις οποίες ένα κομμάτι της αμερικανικής κοινωνίας παραμένει βαθιά ρατσιστικό απέναντι στη διαφορετικότητα και το οποίο βρίσκει πολλές φορές πεδίο εξέλιξης και ανάπτυξης στους κόλπους των Ενόπλων Δυνάμεων και στα αυστηρά κανονιστικά πλαίσια που της διέπουν. Είναι ακριβώς εκείνο το κομμάτι της αμερικανικής κοινωνίας το οποίο δεν επιθυμεί την στράτευση των γυναικών και την υπηρεσία διεμφυλικών ατόμων. Τα τελευταία χρόνια το κομμάτι αυτό της αμερικανικής κοινωνίας εμφανίζει τάσεις περιορισμού χωρίς αυτό όμως διόλου να σημαίνει ότι έχει εξαφανιστεί με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την θητεία του προέδρου Donald Trump κατά την περίοδο της οποίας το κομμάτι αυτό της αμερικανικής κοινωνίας και κατά συνέπεια των αμερικανικών Ένοπλων Δυνάμεων βρήκε πεδίο ανάπτυξης (Yang, 2021).

Με βάση τα σύγχρονα μοντέλα ως προς την προώθηση της έννοιας της διαπολιτισμικότητας στο εσωτερικό των αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι αυτή στηρίζεται σε θεωρίες και δεδομένα τα οποία αντλούνται από άλλους επιστημονικούς κλάδους, όπως για παράδειγμα είναι η Κοινωνιολογία αλλά και την Ψυχολογία η οποία έχει επιχειρήσει να εμβαθύνει ιδιαίτερα στο συγκεκριμένο ζήτημα. Αρκετοί επιστήμονες έχουν πραγματοποιήσει ένα πλήθος ερευνών επιχειρώντας να προσδιορίσουν όλους

τους κοινωνικούς, ψυχολογικούς και δημογραφικούς παράγοντες που μπορεί να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο, συμβάλλοντας στην επιτυχή ή την ανεπιτυχή διαπολιτισμική προσαρμογή του ατόμου σε ένα ξένο πολιτισμικά σε αυτόν περιβάλλον.

Όπως ο Selmeski (2007) υποστηρίζει, η πλειονότητα αυτών των ερευνών έχει καταλήξει στο συμπέρασμα πως υφίστανται ομοιότητες αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τη συμπεριφορά που επιδεικνύουν σε ξένα πολιτισμικά περιβάλλοντα οι στρατιώτες που υπηρετούν στο εξωτερικό και οι υπόλοιπη πολίτες όπως οι φοιτητές ή οι εργαζόμενοι που μεταβαίνουν σε μία ξένη χώρα. Αυτές οι διαφορές πηγάζουν κυρίως από την ανάγκη που αισθάνονται οι ίδιοι να προσαρμοστούν σε αυτό το διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον και να ακολουθήσουν τις ιδιαίτερες πολιτιστικές νόρμες της περιοχής όπου βρίσκονται με τους πλέον διαπολιτισμικούς να είναι οι φοιτητές και οι εργαζόμενοι, με τους στρατιωτικούς να προσδίδουν έναν πρόσκαιρο χαρακτήρα στην όλη διαδικασία και να μην επιθυμούν την περεταίρω ενσωμάτωση (Selmeski, 2007 : 12 – 15).

Ειδικότερα για τα μέλη των διπλωματικών υπηρεσιών και κρατικών φορέων της Αμερικάνικης Κυβέρνησης έχουν διεξαχθεί αρκετές έρευνες αναφορικά με την δυνατότητα τους να εκμεταλλευτούν τις πολυπολιτισμικές τους δεξιότητες όταν υπηρετούν σε ξένες χώρες προκειμένου να ενταχθούν ομαλά σε αυτές τις κοινωνίες, γεγονός καταδεικνύουν την μεγάλη σημασία που έχει στην διαπολιτισμικότητα η εκμετάλλευση των δεξιοτήτων αυτών. Παρ' όλα αυτά και με βάση τα αποτελέσματα δεν έχει καταστεί εφικτό να αποσαφηνιστεί πλήρως εάν τα ανωτέρω ισχύουν και για τα μεμονωμένα άτομα που υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις σε κάποια θέση στο εξωτερικό και τα οποία διαφαίνεται ότι δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν την ιδιαίτερη σημασία που έχει η προώθηση της διαπολιτισμικότητας και το κατά πόσο αυτή μπορεί να επηρεάσει θετικά ή αρνητικά την πραγματοποίηση της αποστολής τους στο εξωτερικό (Alrich, 2014 : 325 – 327, Zbylut et al., 2009 : 50).

Σε ό,τι αφορά τους παράγοντες οι οποίοι μπορούν να επιδράσουν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο στη διαπολιτισμική στάση και συμπεριφορά των ατόμων που υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών

Αμερικής είναι γεγονός πως στη σύγχρονη βιβλιογραφία μπορεί κανείς να εντοπίσει αρκετές μελέτες οι οποίες επιχειρούν να συσχετίσουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου με παράγοντες ψυχολογικούς, αλλά και με τις γενικότερες κοινωνικές συνθήκες. Οι συγκεκριμένες έρευνες επιχειρούν κυρίως να εστιάσουν το ενδιαφέρον τους σε εκείνους τους παράγοντες οι οποίοι μπορούν να καταστήσουν πιο αποτελεσματική την προσαρμογή σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και στο πώς μπορεί να είναι θετική η αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων προερχομένων από διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες (Holmes-Eber et al, 2016 : 742).

Σύμφωνα με τους Abbe, Gulick και Herman (2007), η προώθηση της διαπολιτισμικότητας μπορεί να προσεγγιστεί μέσα από τρεις διαφορετικές παραμέτρους:

- ❖ Τα ατομικά προσωπικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου.
- ❖ Τα βιώματα και τις εμπειρίες που έχει.
- ❖ Την πολυπολιτισμική ταυτότητα της ευρύτερης κοινωνίας μέσα από την οποία προέρχεται (Abbe, Gulick & Herman, 2007 : 4 – 12).

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ιδιαίτερα ότι παρά το γεγονός πως οι περισσότερες από τις έρευνες επιχειρούν να εστιάσουν κατά κύριο λόγο στη συσχέτιση μεταξύ των ψυχολογικών παραγόντων και της δυνατότητας διαπολιτισμικής προσαρμογής, εντούτοις αρκετές είναι και αυτές που επιχειρούν να αναδείξουν το ρόλο των ευρύτερων κοινωνικών συνθηκών, αλλά με τον τρόπο που οι εμπειρίες και τα βιώματα του καθενός είναι δυνατόν να σχετίζονται με την ανάπτυξη και την βελτίωση της νοοτροπίας του σχετικά με το πώς πρέπει να συμπεριφέρεται απέναντι σε καθετί το διαφορετικό. Παράλληλα, με βάση τα δημογραφικά δεδομένα έχει διαπιστωθεί πως το φύλο παίζει και αυτό σημαντικό ρόλο αναφορικά με την προσωπική στάση του κάθε ατόμου όταν βρίσκεται σε ένα ξένο περιβάλλον και καλείται να συνεργαστεί με

ανθρώπους που έχουν διαφορετικές καταβολές (Caligiuri & Tung, 1999 : 765). Το ίδιο ακριβώς φαίνεται να συμβαίνει και με την ηλικία που παίζει και αυτή έναν κάποιο ρόλο στην πραγματική επιθυμία και διάθεση του ατόμου να προσαρμοστεί σεβόμενο τη διαφορετικότητα άλλων πληθυσμιακών ομάδων. Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί πως ο συγκεκριμένος παράγοντας συχνά επικαλύπτεται κάτω από την επίδραση άλλων παραγόντων όπως για παράδειγμα το φύλλο .(Mol et al, 2005 : 597, 612).

Σύμφωνα με κάποιες έρευνες έχει διαπιστωθεί πως η προηγούμενη εμπειρία που μπορεί να έχει αποκομίσει κάποιο άτομο όντας αναγκασμένο να ζήσει για μία χρονική περίοδο σε έναν ξένο πολιτιστικό περιβάλλον συνδέεται άμεσα με τη δυνατότητα μεγαλύτερης προσαρμοστικότητας από την πλευρά του όταν βρίσκεται σε ένα ξένο περιβάλλον και μπροστά σε διαφορετικές καταστάσεις. Το άτομο αυτό είναι συνήθως περισσότερο θετικό να προσπαθήσει να προσαρμοστεί ακολουθώντας τις ντόπιες πολιτιστικές συνήθειες και παραδόσεις (Black, 1990 : 119 – 134). Στα ίδια αποτελέσματα είχε καταλήξει και μία προγενέστερη έρευνα που διεξήχθη από τον Ronen (1989 : 420 - 422) με βάση την οποία οι εμπειρίες που έχει αποκομίσει ένα άτομο κατά το παρελθόν εντασσόμενο μέσα σε ένα ξένο πολιτιστικό περιβάλλον συνδέεται και με την επίδειξη ενός μεγαλύτερου και περισσότερο ειλικρινούς ενδιαφέροντος από την πλευρά του να έρθει σε επαφή με νέους πολιτισμούς, να γνωρίσει νέες κουλτούρες και να επηρεαστεί από αυτούς, υιοθετώντας ως ένα βαθμό κάποιες από τις αξίες τους (Holmes-Eber et al, 2016 : 743).

Κεφάλαιο 5^ο: Συμπεράσματα

Με βάση τα όσα έχουν αναφερθεί στα ανωτέρω κεφάλαια τις παρούσες εργασίας, καθίσταται σαφές πως τόσο ο παράγοντας της επικοινωνίας όσο και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων που υπηρετούν στην εκάστοτε στρατιωτική μονάδα διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα καθοριστικό ρόλο αναφορικά με τον τρόπο της οργάνωσης, την ορθή και εύρυθμη λειτουργία, αλλά και την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτό είναι κάτι το οποίο με το πέρασμα των ετών έχει γίνει πλήρως κατανοητό από τις Ένοπλες Δυνάμεις των σύγχρονων κρατών και για αυτό, ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται μία μεθοδική και συστηματική προσπάθεια σε όλα τα δημοκρατικά κράτη με στόχο την περαιτέρω βελτίωση της αποδοτικότητας των στρατιωτικών μονάδων μέσα από την ενίσχυση και την προώθηση των παραπάνω δύο παραγόντων.

Ένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικό παράδειγμα μέσα από το οποίο μπορεί κανείς να διαπιστώσει τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί προς την κατεύθυνση αυτή είναι η περίπτωση των Ενόπλων Δυνάμεων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Στη συγκεκριμένη χώρα τα στρατιωτικά σώματα έχοντας αντιληφθεί πλήρως την ιδιαίτερη σημασία που οφείλουν να δώσουν στον ίδιο τον ανθρώπινο παράγοντα εστίασαν κατά κύριο λόγο στη δυνατότητα της καλλιέργειας ισορροπημένων διαπροσωπικών σχέσεων στο εσωτερικό τους. Στα πλαίσια αυτών των προσπαθειών προχώρησαν στη δημιουργία του «Army Human Relations Action Plan». Ο βασικότερος σκοπός του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν να προωθήσει μία σειρά από διάφορες δράσεις οι οποίες είχαν ως απώτερο σκοπό να εξομαλύνουν και να βελτιστοποιήσουν τις ανθρώπινες σχέσεις στους κόλπους των Ενόπλων Δυνάμεων μεταξύ του δυναμικού το οποίο υπηρετούσε στα επιμέρους στρατιωτικά σώματα. Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί πως η προσπάθεια βελτίωσης σε ό,τι αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα ξεκίνησε πρώτα από τα άτομα τα οποία βρίσκονται υψηλότερα στην ιεραρχία και προχώρησε προς τα κατώτερα ιεραρχικά κλιμάκια.

Έτσι, καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες προς την ενίσχυση των ικανοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων από την πλευρά των στελεχών τα οποία ήταν υψηλόβαθμα, με αποτέλεσμα από την ίδια τη φύση του ρόλου τους να έχουν περισσότερα καθήκοντα και αρμοδιότητες και να πρέπει να εκπληρώσουν και το ρόλο του ηγέτη σε πολλές περιπτώσεις αποτελώντας πηγή έμπνευσης για τους υφιστάμενους τους. Η κατάρτιση των συγκεκριμένων στελεχών και η καλλιέργεια σε αυτούς νέων δεξιοτήτων διαπιστώθηκε πως θα μπορούσε να συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην σφυρηλάτηση ενός αισθήματος απόλυτης εμπιστοσύνης από την πλευρά των κατώτερων ιεραρχικά στελεχών και των απλών στρατιωτών, εμπνέοντας τον σεβασμό τους, αποτελώντας παράδειγμα προς μίμηση συμβάλλοντας τα μέγιστα στην πειθαρχία -υπακοή τους. Αυτή η υπακοή-πειθαρχία έχει ως αποτέλεσμα την άμεση εκτέλεση των εντολών τους και επομένως την αποτελεσματικότερη λειτουργία των ίδιων των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά και την ενίσχυση της αποδοτικότητας των ίδιων των στρατιωτών. Παράλληλα, επιχειρήθηκε οι στρατιώτες να παρακολουθούν την εκπαίδευσή τους όντας υποδιαιρεμένοι σε πιο μικρές πληθυσμιακές ομάδες προκειμένου να συσφίγγονται οι μεταξύ τους δεσμοί, ενώ ταυτόχρονα τους γινόταν και μία εκτενής και διεξοδική ενημέρωση σε ό,τι αφορά θέματα τα οποία σχετίζονταν άμεσα με την προσπάθεια εξάλειψης κάθε είδους διακρίσεων, την ισοτιμία των δύο φύλων, την αναγκαιότητα επίδειξης σεβασμού απέναντι στη διαφορετικότητα. Όλη αυτή η συστηματική ενημέρωση είχε ως στόχο να αναπτυχθούν ισχυρότεροι δεσμοί στο εσωτερικό των στρατιωτικών ομάδων, προκειμένου οι ίδιοι οι στρατιώτες να μπορούν να ιεραρχούν στη συνείδησή τους πρωτίστως όλα τα στοιχεία και τους παράγοντες που μπορεί να λειτουργήσουν ενοποιητικά στο εσωτερικό τους και θέτοντας στο περιθώριο τα όποια διαφοροποιητικά στοιχεία που θα οδηγούσαν μελλοντικά σε ρήξη της συνοχής της ομάδας.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ο στρατός των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής κατάφερε να πετύχει υψηλά ποσοστά συνεκτικότητας και αλληλεγγύης στο εσωτερικό του. Πέραν τούτου τα οφέλη και στην Αμερικάνικη κοινωνία ήταν ιδιαίτερα σημαντικά καθόσον οι ανωτέρω δράσεις είχαν ως απότοκο τη δημιουργία καλύτερων στελεχών και κατά συνέπεια καλύτερων ανθρώπων ποιο επικοινωνιακών ποιο μορφωμένων. Καταρρίπτοντας την

εικόνα των στελεχών που είναι απομονωμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία και οι οποίοι μπορούσαν να λειτουργούν μόνο στα στενά και αυστηρώς καθορισμένα όρια των Ενόπλων Δυνάμεων.

Τα ανωτέρω σε συνδυασμό με την επιθυμία αλλά και την αποφασιστικότητα με την οποία αντιμετωπίζουν χρόνια κοινωνικά ζητήματα (όχι πάντα με επιτυχία) τόσο των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων όσο και της ίδιας της Αμερικανικής κοινωνίας, όπως για παράδειγμα αυτό της πλήρους ένταξης των γυναικών στις τάξεις τους, αλλά και της δυνατότητας ένταξης διεμφυλικών ατόμων σε αυτές, ήρθαν να καταδείξουν το σημαντικό ρόλο που αυτές παίζουν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα της αμερικανικής κοινωνίας αποτελώντας παράδειγμα για αυτήν. Απαντώντας λοιπόν στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας ο ρόλος των σύγχρονων Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων στην Αμερικανική κοινωνία είναι αυτός του μοντέλου επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων μέσω της ενίσχυσης της επικοινωνίας του μορφωτικού επιπέδου και της οργάνωσης. Καταδεικνύεται λοιπόν η σημαντικότητα του ρόλου των Ενόπλων Δυνάμεων ως κομμάτι της ευρύτερης κοινωνίας που συνδέεται με σχέση αμοιβαίας αλληλεξάρτησης με αυτήν. Η εν λόγω αμοιβαία αλληλεξάρτηση επηρεάζει τις περισσότερες φορές θετικά την εξέλιξη της κοινωνίας δεν παύουν όμως να υφίστανται και εξαιρέσεις. Μια τέτοια εξαίρεση που κατά γενική ομολογία επηρέασε αρνητικά τις Αμερικάνικες Ένοπλες Δυνάμεις ήταν η κατάργηση από τον Προέδρου Donald Trump της απόφασης του Προέδρου Barack Obama αναφορικά με την δυνατότητα των διεμφυλικών ατόμων να υπηρετούν σε αυτές.

Σε ότι αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε στην εισαγωγή και αφορά στο κατά πόσο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως οδηγό τον τρόπο που οι ένοπλες δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αντιμετωπίζουν τα σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα, οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις οφείλουν να διδαχτούν τόσα από τα σωστά πόσο και από τα λάθη των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων.

Είναι γεγονός ότι οι μελέτες που αφορούν την στρατιωτική κοινωνιολογία των Ελληνικών Ένοπλων Δυνάμεων είναι ελάχιστες και θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο με βάση τα όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω ότι αυτές οφείλουν να

αυξηθούν προκειμένου να καλύψουν το πλήθος των ζητημάτων τα οποία αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις όπως ακριβώς και η σύγχρονη Ελληνική κοινωνία. Τα διδάγματα που μπορούμε να εξάγουμε μελετώντας την περιπτωσιολογική μελέτη της Στρατιωτικής κοινωνιολογίας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής είναι πολλά καθόσον αυτές αποτελούν πρότυπο Ενόπλων Δυνάμεων τόσο από άποψη ισχύος όσο και από άποψη οργάνωσης και εξέλιξης.

Τα ζητήματα που οι ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδος αντιμετωπίζουν παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με αυτά των Ενόπλων Δυνάμεων της Αμερικής καθόσον πρόκειται για δύο Ένοπλες Δυνάμεις δυτικού τύπου προερχόμενες από δυτικού τύπου κοινωνίες, είναι σύμμαχοι και αντιμετωπίζουν πέραν των κοινωνικών ζητημάτων και παρόμοια αν όχι τα ίδια ζητήματα ασφαλείας. Σε ότι αφορά δε την ευρύτερη κοινωνία και παρά το γεγονός ότι η Αμερικανική κοινωνία εξελικτικά βρίσκεται σε μία μεταγενέστερη χρονικά φάση από την Ελληνική κοινωνία (χωρίς απαραίτητα αυτό να είναι κακό) οι δύο κοινωνίες έχουν πολλές ομοιότητες αλλά και συγκεκριμένες διαφορές που τις καθιστούν ιδιαίτερες. Αυτό έχει ως συνέπεια πάρα πολλά από τα ζητήματα που οι Ένοπλες Δυνάμεις της Ελλάδος αντιμετωπίζουν τα τελευταία χρόνια να έχουν αντιμετωπιστεί στο παρελθόν είτε να αντιμετωπίζονται στο παρόν από τις Αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις και ως εκ τούτου τα διδάγματα από τον τρόπο που αυτές τα αντιμετώπισαν - αντιμετωπίζουν είναι ιδιαίτερα σημαντικά για αυτές.

Κάποια από αυτά τα ζητήματα τα αντιμετώπισαν στο παρελθόν όπως η ένταξη των γυναικών στις Ένοπλες Δυνάμεις και ειδικότερα στα τμήματα των ειδικών δυνάμεων, κάποια αλλά ζητήματα όμως δεν έχουν αντιμετωπιστεί όπως για παράδειγμα αυτό του δικαιώματος να υπηρετούν σε αυτές διεμφυλικά άτομα αλλά και ζητήματα που αφορούν την διαπολιτισμικότητα στους κόλπους των Ένοπλων Δυνάμεων. Αυτά είναι μόνο μερικά από τα παραδείγματα για τα οποία μπορούν οι ερευνητές να αποταθούν στις σχετικές μελέτες που αφορούν την στρατιωτική κοινωνιολογία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και να ανασύρουν διδάγματα επωφελή για τις Ένοπλες Δυνάμεις της Ελλάδος προκειμένου αυτές να αποφύγουν τα λάθη στα οποία υπέπεσαν οι τελευταίες κατά τη διάρκεια της εξέλιξης των Ενόπλων Δυνάμεων τους.

Είναι δεδομένο ότι οι σύγχρονες Ένοπλες Δυνάμεις οφείλουν να έχουν αντιμετωπίσει τα ανωτέρω ζητήματα προκειμένου να συνεχίσουν να εξελίσσονται όπως ακριβώς και η υπόλοιπη κοινωνία όντας κομμάτι αυτής που αλληλοεπιδρά και αλληλοεπηρεάζεται από αυτήν, προκειμένου τα στελέχη αυτών να μην απομονωθούν από την υπόλοιπη κοινωνία και να αποτελέσουν το πλέον ενεργό και υγιές κομμάτι αυτής.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Γάκης, Δ. (2015). Η πολιτειότητα και τα πολιτισμικά πρότυπα στην στρατιωτική εκπαίδευση. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη.

Καφφές, Γ. (1999). Κοινωνιολογία, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.

Καφφές, Γ. (2005). Εισαγωγή στη στρατιωτική κοινωνιολογία, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.

Καφφές, Γ. (2008). Τι είναι ο Πόλεμος; Κοινωνιολογία της Βίας και του Πολέμου, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.

Μπίκος, Δ. (2011). Επικοινωνία και Ανθρώπινες Σχέσεις σε Περιβάλλον Ενόπλων Δυνάμεων – μια Εμπειρική Έρευνα. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

Πιπερόπουλος, Γ. (2004). Επικοινωνώ άρα Υπάρχω, Εκδόσεις Ζυγός, Θεσσαλονίκη.

Σμοκοβίτης, Δ. (1977). Μια Ιδιότυπος Κοινωνική Ομάς Αι Ένοπλοι Δυνάμεις. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Alrich, A. (2014). Cross – cultural competence as a critical enabler for security force assistance missions. In R. Greene Sands & A. Greene – Sands (Eds.), Cross – cultural competence for a twenty – first century military (pp. 321 – 333). Boulder, CO: Lexington Books.

Bassey, M. (1999). Case study research in educational settings, Open University press, Buckingham.

Cohen, L., Manion L. & Morrison K. (2008). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Crowe, S., Cresswell, K., Robertson, A., Hubby, G., Avery, A. and Sheikh, A., (2011). The case study approach, BMC Medical Research Methodology.

Huntington, S., (1957). The Soldier and the State: The Theory and Practice of Civil-Military Relations, Cambridge, Harvard University Press.

Janowitz, M., (1960). The Professional Soldier: A Social and Political Portrait, New York.

Janowitz, M., Shils, E. (1975). Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht of World War II, Military Conflict, London.

Johnson, J. J., (1971). Οι στρατοί της Λατινικής Αμερικής σαν πολιτικά ανταγωνιστική ομάδα σε μεταβατική κοινωνία, στο «Ο ρόλος των στρατιωτικών στις υπανάπτυκτες χώρες» Αθήνα, Εκδόσεις Κάλβος.

Marshall, S. L. A., (1968). Men Against Fire, New York.

Moskos, C., (1996). Η Στρατιωτική Κοινωνιολογία στην Αμερική, Μετάφραση Σμοκοβίτης, Δ., Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Robson, C., (2007). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσο για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές, Gutenberg, Αθήνα.

Saltman, K. J., (2003). Education as enforcement: The militarization and the corporatization of schools. New York: Routledge.

Stake, R., (1995). The art of case study research, Sage, London.

Taylor, J. K., Lewis D. C., and Haider-Markel D. P., (2018) «The Remarkable Rise of Transgender Rights» University of Michigan Press, Michigan.

Yin, R., (1994). Case study research, Sage, London.

Ξενόγλωσση Αρθρογραφία

Abbe, A., Gulick, L. M. V., & Herman, J., (2007). «Cross – cultural competence in Army leaders: A conceptual and empirical foundation (Study Report 2008-

01). Arlington, VA: U.S». Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.

Black, J. S., (1990). «The relationship of personal characteristics with the adjustment of Japanese expatriate managers». *Management International Review*, 30, 119 – 134.

Brownson, C., (2014) «The Battle for Equivalency: Female US Marines Discuss Sexuality, Physical Fitness, and Military Leadership», *Armed Forces & Society*, Volume 40(4), 765 - 788.

Bromwich, J., (2017, July 26). « How U.S. Military policy on transgender personnel changed under Obama », *The New York Times*, Διαθέσιμο στο : <https://www.nytimes.com/2017/07/26/us/politics/trans-military-trump-timeline.html>.

Caligiuri, P. M., & Tung, R. L., (1999). «Comparing the success of male and female expatriates from a U.S.-based multinational company». *International Journal of Human Resource Management*, 10, 763 – 782.

Ender, M. G., Rohall, D. E., Brennan, A. J., Matthews, M. D. and Irving, S. III., (2011), «Civilian, ROTC, and Military Academy Undergraduate Attitudes toward Homosexuals in the U.S. Military: A Research Note», *Armed Forces & Society*, Volume 38(1) 164-172.

Furumoto, R., (2005). «No Poor Child Left Unrecruited: How NCLB Codifies and Perpetuates Urban School Militarism». *Equity & Excellence in Education*, 38: 200 –210.

Goldman, N., (1973). «The Changing Role of Women in the Armed Forces». *The American Journal of Sociology*, Vol. 78, No. 4, USA. 892 – 911.

Gresle, F., (2005). «The Military Society, Its Future Seen through Professionalization», *Éditions OPHRYS et Association Revue Française de Sociologie*, No. 46. 37 – 57.

Holmes-Eber, P., Tarzi, E., and Maki, B., (2016) «U.S. Marines' Attitudes Regarding Cross-Cultural Capabilities in Military Operations: A Research Note», *Armed Forces & Society*, Volume 42(4), 741-751.

King, A., (2006). «The Word of Command: Communication and Cohesion in the Military», *Armed Forces and Society* 32, n. 4. USA. 493 – 512.

Leal, D. L. (2005). « American Public Opinion toward the Military Differences by Race, Gender, and Class?». *Armed Forces & Society*, Volume 32 Number 1, 123 – 138.

Lewis, D. C., Tadlock, B. L., Flores, A. R., Haider-Markel, D. P., Miller, P. R., and Taylor, J. K., (2019), «Public Attitudes on Transgender Military Service: The Role of Gender», *Armed Forces & Society* 2021, Volume 47(2), 276 - 297.

Mol, S. T., Born, M. P., Willemsen, M. E., & Van Der Molen, H. T., (2005). «Predicting expatriate job performance for selection purposes: A quantitative review». *Journal of Cross – Cultural Psychology*, 36, 590 – 620.

Okros, A. & Scott, D., (2015). «Gender Identity in the Canadian Forces: A Review of Possible Impacts on Operational Effectiveness». *Armed Forces & Society*, Vol. 41(2) 243 – 256.

Ronen, S., (1989). «Training the international assignee». I. L. Goldstein, *Training and development in organizations*. Εκδόσεις Jossey – Bass, 417– 453.

Rosen, L. N., Durand, D. B., Bliese, P. D., Halverson, R. R., Rothberg, J. M. & Harrison, N. L., (1996). «Cohesion and Readiness in Gender-Integrated Combat Service Support Units: The Impact of Acceptance of Women and Gender Ratio», *Armed Forces and Society* 22, No 4, USA, 537 – 553.

Selmeski, B. R., (2007). «Military cross – cultural competence: Core concepts and individual development» *Royal Military College of Canada Centre for Security*, *Armed Forces and Society Occasional Paper Series* 1. Ontario, Canada: Royal Military College.

Stoner, C., (2021, June 25). « Women in Submarines: 10 years later » US NAVY Official site, Διαθέσιμο στο: <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/2671640/women-in-submarines-10-years-later/>

Van Creveld, M., (2000). « Less than We Can Be: Men, Women and the Modern Military». The Journal of Strategic Studies, Vol. 23, No. 4, 1 – 20.

Zbylut, M. R., Metcalf, K. A., McGowan, B., Beemer, M., Brunner, J. M., & Vowels, C. L., (2009). «The human dimension of advising: An analysis of interpersonal, linguistic, cultural, and advisory aspects of the advisor role». Technical Report 1248. Arlington, VA: United States Army Research Institute for the Behavioural and Social Science.

Yang, M., (2021, August 12) «Americans deeply divided over US progress on racial inequality, report finds» The Guardian, Διαθέσιμο στο : <https://www.theguardian.com/world/2021/aug/12/americans-divided-race-issues-survey>.

Θεσμικά Κείμενα και Μελέτες

Gates, G. J. & Herman, J. L., (2014). «Transgender Military Service in the United States», Williams Institute, UCLA School of Law.

Field Manual, United States Army., (1990) «FM 22-100», Headquarters Department of the Army Washington, DC.

MIL.PERS.MAN, United States Army 1300-1000., (2020) « Military Couple and Single Parent Assignment Policy » Chapter 70, 1-8.